

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE U BOSNI I HERCEGOVINI
- **Magistarski rad** -

Kandidat:
Semir Selak

Mentor:
Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, mart 2019. godine

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE U BOSNI I HERCEGOVINI
- **Magistarski rad** -

Kandidat:
Semir Selak
Broj indeksa:
350/II-sps

Mentor:
Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, mart 2019. godine

Sadržaj

UVOD	5
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO	7
1.1. Problem istraživanja	7
1.2. Predmet istraživanja	7
1.3. Teorijska osnova istraživanja	8
1.4. Ciljevi istraživanja.....	9
1.4.1. <i>Društveni ciljevi</i>	9
1.5. Sistem hipoteza	10
1.6. Metode istraživanja	10
1.7. Vremenski plan istraživanja	11
2. SIGURNOST – TEORIJSKO ODREĐENJE	12
2.1. Pojmovno određivanje sigurnosti.....	12
2.2. Savremeno shvatanje sigurnosti	14
3. KRITIČNA INFRASTRUKTURA	17
3.1. Pojmovno određivanje kritične infrastrukture.....	17
3.2. Elementi kritične infrastrukture i njihova međusobna zavisnost	19
3.3. Privatna zaštita u funkciji zaštite kritične infrastrukture.....	22
3.3.1. <i>Opšte mjere obezbjeđenja i zaštite</i>	25
4. KRITIČNA INFRASTRUKTURA U RAZVIJENIM ZEMLJAMA – komparativna analiza	28
4.1. Mjere i inicijative za zaštitu kritične infrastrukture	28
4.1.1. <i>Iskustva EU i SAD</i>	28
4.1.2. <i>Evropski program zaštite kritične infrastrukture</i>	30
5. KRITIČNA INFRASTRUKTURA U BOSNI I HERCEGOVINI	33
5.1. Različiti pristupi za utvrđivanje kritične infrastrukture u BiH.....	35
5.2. Zakon o obezbjeđenju lica i imovine u BiH.....	37
5.3. Javno – privatno partnerstvo u zaštiti kritične infrastrukture.....	38
6. ODNOS KRITIČNE INFRASTRUKTURE I PRIVATNE ZAŠTITE BIH	39
6.1. Uloga privatne zaštite u zaštiti objekata i prostora u Bosni i Hercegovini	39

6.2. Zaštita objekata s visokom prijetnjom po osobe i imovinu u BiH.....	40
6.2.1. <i>Efekti zaštite</i>	42
6.2.2. <i>Nivoi zaštite</i>	43
6.3. Unaprjeđenje mjera zaštite	45
7. ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE – studija slučaja KJKP „TOPLANE SARAJEVO“	51
7.1. Sigurnosni elaborat.....	53
7.1.1. <i>Potrebni sistemi tehničke zaštite</i>	53
7.1.2. <i>Potrebna fizička zaštita</i>	54
7.1.3. <i>Potrebna integralna zaštita</i>	54
7.2. Tehničko rješenje i tehnički opis instalacije sistema	55
7.2.1. <i>Osnovni podaci</i>	55
7.2.2. <i>Tehničko rješenje i opis elemenata sistema tehničke zaštite</i>	56
7.2.3. <i>Eksploatacija sistema</i>	60
8. ZAKLJUČAK	61
9. LITERATURA	64

UVOD

U procesu planiranja zaštite kritične infrastrukture je potreban dinamički i strateški pristup, posebno u uslovima različitih tipova kriznih i vanrednih situacija. Kako Keković naglašava „Prije nego je sintagma „kritična infrastruktura“ postala izuzetan predmet interesovanja u brojnim analizama koje su se odnosile na terorizam i unutrašnju bezbjednost, pojam „infrastruktura“ osamdesetih godina je bio referentna tačka kreatora javne politike i bezbjednosti.“¹

S druge strane, Škero navodi da „Zbog sve većeg rizika povrjedljivosti i isključivanja iz redovnog funkcionisanja bilo je potrebno, za svaki sistem pojedinačno, predvidjeti odgovarajuće mjere. Infrastruktura se posmatrala kao logistička funkcija kojom se obezbjeđuju povoljni uslovi za kvalitetno obavljanje drugih funkcija logističke podrške.“²

Ne postoji jedinstvena definicija kritične infrastrukture, ali se sve one odnose na sredstva i imovinu, koja je ključna za neometano funkcionisanje ekonomije i društva. Murray navodi da „Kritična infrastruktura i osnovni resursi je pojam koji se odnosi na širok opseg različitih sredstava i imovine koji su neophodni za svakodnevno funkcionisanje društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih sistema. Bilo kakav prekid u elementima kritične infrastrukture predstavlja ozbiljnu prijetnju za pravilno funkcionisanje ovih sistema i može dovesti do oštećenja imovine, ljudskih žrtava i značajnih ekonomskih gubitaka.“³

Prema Oficijelnom magazinu Evropske unije „Kritična infrastruktura predstavlja imovinu, sistem ili njegov dio koji se nalazi na teritoriji zemlje članice i koji je neophodan za održavanje ključnih društvenih funkcija, zdravstva, bezbjednosti, sigurnosti, ekonomskog ili socijalnog blagostanja, a čije bi ometanje ili uništenje imalo značajan uticaj na zemlju članicu.“⁴

---

¹ Keković, Z., Čaleta, D., Kešetović, Ž., Jeftić, Z., National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspective, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, 2013., str. 18.

² Škero, M., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom saveta Evrope, Kancelarija za evropske integracije, 2018., str. 1

³ Murray, T.G., Critical Infrastructure protection; The vulnerability conudrun, Telematics and Informatics, vol. 29, 2012., str. 50.

⁴ Council Directive 2008/114/EC of 8 Decembar 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the sssessment of the need to improve their protection” Official Journal of the European Union, 2008., str. 345.

Generalno, definisanje okvira kritične infrastrukture u mnogim zemljama je različito i zavisi od raznih specifičnosti, počevši od političkih prilika do geografskih lokacija.

S druge strane, vlasnici kritične infrastrukture su zaduženi za izradu sigurnosnog plana na temelju analize rizika. Naravno, kao i u svemu postoje određeni nedostaci u samoj regulativi, gdje EU i nacionalne regulative država članica ne daju detaljne smjernice koje su važne za sam način organizacije zaštite sistema kritične infrastrukture.

U ovom slučaju, privatne zaštitarske kompanije predstavljaju krovne zaštitarske asocijacije na nacionalnom i EU nivou, a pritom pružaju stručnu podršku, razvoj saradnje, i razmjene iskustava.

Glavni problem predstavlja kako organizovati sistem zaštite kritične infrastrukture i ujedno osigurati najveći nivo usluge, tj. sigurnosti sistema.

Zaštita kritične infrastrukture se određuje prema Security package – odnosno samom analizom se određuje odabir mjera zaštite. Privatne zaštitarske kompanije se oslanjaju na tri stupa, tj. prevencijom, pripravnosću i reakcijom (odnosno, vraćanjem u prvobitno stanje).

Kada je u pitanju prevencija, onda možemo istaći sljedeće:

- mehanička zaštita (zidovi, ograde, rasvjeta),
- tehnička zaštita (video nadzor, protuprovala, kontrola pristupa i slično),
- zaštitarska služba (zaštitari, službeni psi, patroliranje).⁵

Privatne zaštitarske kompanije kao pružaoci usluga privatne zaštite imaju važnu ulogu u zaštiti kritične infrastrukture, tj. trebaju vršiti zaštitu, pripravnost i reakciju. Ono što je potrebno istaći, jeste činjenica da je neophodno partnerstvo privatnog i javnog sektora. Pružaoc usluga privatne zaštite mora biti odobren kao kompanija koja zadovoljava uvjete za pružanje takvih usluga od strane nadležnog tijela svake države, kao i naravno vlasnika same infrastrukture.

---

⁵<http://www.zastita.info/UserFiles/file/zastita/SIGG/SIGG%202016/PREZENTACIJE/10%20-%20Funcic%20SIGG%202016.pdf>, preuzeto, 04.11.2017.

1. TEORIJSKO METODOLOŠKI DIO

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja koje će se realizovati kao predmetni magistarski rad, a to je nedovoljno istraženo pitanje u pogledu sigurne kritične infrastrukture koja je ujedno i ključna za sigurnost, ekonomiju i stabilnost jedne zemlje i privatne zaštite koja predstavlja nadogradnju javne sigurnosti.

Svaka pojedina država, pa tako i Bosna i Hercegovina određuje svoje objekte kritične infrastrukture, kao npr. voda, komunikacije itd. Podaci o navedenim infrastrukturama moraju ostati povjerljivi i trebaju imati ograničen pristup.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog magistarskog rada je „Odnos kritične infrastrukture i privatne zaštite“. Tačnije, privatna zaštita kao što smo već istakli u problemu istraživanje predstavlja nadogradnju javne sigurnosti koja se kupuje na tržištu i zajedno čine ukupnu razinu sigurnosti.

Poznato je, da svaka država određuje svoje objekte kritične infrastrukture što čine nacionalnu kompetenciju. Međutim, ono što je potrebno istaći, jeste činjenica, da podaci o ovoj infrastrukturi trebaju ostati povjerljivi, i trebaju imati ograničen pristup. Prema EU Council Directive iz 2008. godine se ističe da je većina kritične infrastrukture u EU u privatnom vlasništvu.

S druge strane, privatna zaštita ima za cilj zaštitu osoba i imovine ljudskim snagama ili tehničkim uređajima. Tako, privatnu zaštitu možemo podijeliti na fizičku i tehničku. Prema dostupnim podacima, EU i SAD su ujedno i najveća svjetska tržišta po pitanju privatne zaštite. I u Bosni i Hercegovini se dosta govori o privatnoj zaštiti, i iz godine u godinu ovaj sektor postaje sve značajniji u našoj zemlji.

1.3. Teorijska osnova istraživanja

Funčić definiše sigurnost kao „Jednu od osnovnih ljudskih potreba i jedna od temeljnih funkcija svake države. Tako, privatna zaštita predstavlja nadogradnju javne sigurnosti koja se kupuje na tržištu i zajedno čine ukupnu razinu sigurnosti u jednoj državi.“⁶

S druge strane Hamidović govori da „Bez obzira na razlike u procesu određivanja kritične nacionalne infrastrukture, proces upravljanja rizicima tih infrastruktura (jednom kada su identifikovane) mora biti u skladu s najboljim međunarodnim praksama životnog ciklusa upravljanja rizicima, preporučenog i normama kao što su upravljanje kontinuitetom poslovanja i upravljanje informacionom bezbjednošću.“⁷

U privatnu zaštitu spada:

- poslovi koji imaju za cilj zaštitu osoba i imovine ljudskim snagama i/ili tehničkim uređajima, i
- Zakon o privatnoj zaštiti.

Između ostalog, sigurna kritična infrastruktura je ključna za sigurnost, ekonomiju i stabilnost svake države (bez obzira da li je članica EU ili ne). Prema podacima, većina kritične infrastrukture u EU je u privatnom vlasništvu. Međutim, država svakako određuje sigurnosna pravila, a vlasnik u ovom slučaju „kupuje“ usluge zaštite. Upravitelji kritične infrastrukture su zaduženi za:

- izradu Sigurnosnog plana na temelju rizika,
- nacionalnu i EU kritičnu infrastrukturu.

Kao i u EU, tako i u Bosni i Hercegovini postoje određeni nedostaci u regulativi. Tačnije, Bosna i Hercegovina ne daje detaljne smjernice koje su važne za sam način organizacije zaštite sistema kritične infrastrukture. U Bosni i Hercegovini, privatne zaštitarske kompanije predstavljaju:

- krovne zaštitarske asocijacije na nacionalnoj razini,
- stručnu podršku, razvoj saradnje i razmjene iskustva,

---

⁶ Funčić, I., Odnos kritične infrastrukture i privatne zaštite, Confederation of European Security Services, Hrvatski ceh zaštitara, 2016., str. 2.

⁷ Hamidović, H., CT Pripravnost za zaštitu kritične infrastrukture, Objektivne opasnosti – subjektivna merila, InfoTrend, 2012., str. 81.

- organizaciju sistema zaštite kritične infrastrukture i osiguravanje najveće razine usluge/ sigurnosti sistema.

Hamidović govori kako „Pružaoци usluga privatne zaštite imaju važnu ulogu u zaštiti kritične infrastrukture (zaštita, pripravnost i reakcija). Neophodno je u ovom slučaju partnerstvo javnog i privatnog sektora, gdje je izuzetno važna kvaliteta same usluge.“⁸

Takođe, pružaoci usluga privatne zaštite moraju biti odobrene kao kompanije koje zadovoljavaju uvjete za pružanje takvih vrsta usluga.

1.4. Ciljevi istraživanja

1.4.1. Društveni ciljevi

Za kvalitetniju zaštitu kritične infrastrukture, kako u svijetu, tako i u Bosni i Hercegovini potrebno je veće poštovanje i saradnja između javnog i privatnog sektora, gdje se mora izgraditi povjerenje, saradnja, zakonski okvir, definisane ovlasti i odgovornost, procjena rizika, korektivne mjere, konstantni napredak i unaprjeđenje.

Poznato je da u Bosni i Hercegovini nema dovoljno niti poštovanja, niti saradnje između javnog i privatnog sektora gdje nema povjerenja. Međutim, možemo istaći da je zadnjih godina navedena saradnja u stalnom porastu. Trenutne probleme po pitanju odnosa kritične infrastrukture i privatne zaštite treba riješiti, kako bi se isti, makar u maloj mjeri mogao približiti evropskim i američkim standardima.

---

⁸ Hamidović, H., CT Pripravnost za zaštitu kritične infrastrukture, Objektivne opasnosti – subjektivna merila, InfoTrend, 2012., str. 82.

1.5. Sistem hipoteza

Generalna hipoteza:

H0: Zaštita kritične infrastrukture u Bosni i Hercegovini uvjetovana je unutrašnjom organizacijom sistema sigurnosti i međusobnom koordinacijom.

Pojedinačne hipoteze:

H1: Potreba promjene određenih pozitivno – pravnih rješenja u cilju izgradnje jasne i funkcionalne pravne regulative u oblasti zaštite kritične infrastrukture.

H2: Zaštita kritične infrastrukture podrazumijeva aktivnosti koje imaju za cilj osigurati funkcionalnost, neprekidno djelovanje i isporuku usluga kritične infrastrukture.

H3: Potrebno je uspostaviti posebne centralne službe za zaštitu kritične infrastrukture.

1.6. Metode istraživanja

U ovom radu će se primjenjivati više opštenaučnih metoda. U našem slučaju, navedene opštenaučne metode koje će se primjenjivati su:

- **Statistička metoda** - Primjena statističke metode zahtjeva prikupljanje četiri osnovne vrste podataka: kvantitativnih, kvalitativnih, hronoloških i geografskih, pa stoga moramo prikupiti podatke vezane za odnos kritične infrastrukture i privatne zaštite, kako u svijetu tako i u Bosni i Hercegovini. Takođe, ovdje je bitno napomenuti na kojem prostoru i u kojem vremenu će se raditi istraživanje, da svaka pojava sadrži određeni kvalitet, svaka pojava također ima svoj sadržaj i formu.
- **Hipotetičko - deduktivna metoda** - Ovaj metod ćemo primjenjivati jer naše istraživanje neće dati konačna saznanja, već su naša saznanja i spoznaje razvojne, dinamične i zavise od mnogo uvjeta i događanja. Ono što je bitno za ovaj metod u našem istraživanju je da ga posmatramo kroz spoznajne stavove.

- **Analitičko - deduktivna metoda** - Karakteristika ove metode je njena prodornost. S tim u vezi na osnovu prikupljenih podataka, saznanja, nastojat ćemo dati naučna objašnjenja za postojeće stanje u BiH.

Kako je ovo istraživanje interdisciplinarnog karaktera u istom će biti zastupljeno nekoliko metoda koje su karakteristične za društvene nauke poput analize sadržaja, sinteze, dedukcije...

1.7. Vremenski plan istraživanja

Kad je u pitanju vremenski plan istraživanja, rad ćemo provesti kroz dva dijela:

- period prikupljanja podataka,
- obrada podataka.

2. SIGURNOST – TEORIJSKO ODREĐENJE

2.1. Pojmovno određivanje sigurnosti

Prije nego su uopšte i nastale sigurnosne studije, a kasnije i kritičke sigurnosne studije, sama sigurnosna pitanja su bila gotovo izjednačena sa državnim djelovanjem. Države su bile glavni nosioci sigurnosti, dok su ljudska i društvena sigurnost bile izjednačene s vojnom sigurnosti. U to vrijeme se smatralo da su građani određene zemlje sigurni ukoliko ne postoje vanjske prijetnje od strane drugih država.

Prema Tataloviću, „Sigurnost je jedan od temeljnih fenomena ljudskog društva u svim fazama njegova razvoja. Bilo da se radi o sigurnosti pojedinca, skupine, države ili grupe država, uvijek je riječ o nastojanju da se osiguraju vrijednosti i stanja za koja se smatra da su od vitalnog značenja“.⁹

Pojam sigurnosti, njegov sadržaj i društvenu funkciju moguće je razumjeti samo ukoliko se ovaj fenomen posmatra sa interdisciplinarnog stanovišta. „Sami razvoj sigurnosti, uslovi njegovog nastanka kao i različiti organizacioni oblici, uslovljeni su razvojem ljudskog društva. Njegove korjene još nalazimo prije postojanja države, a time i političko-pravnih normi, kada su sva društva imala jednostavnu formu integracije.“¹⁰

U savremenom svijetu prema Cikotiću, Smajiću, Deliću i Subašiću: „sigurnost zauzima prioritarno mjesto u svim vrstama društvenih djelatnosti. Radi potpunijeg uvida u sadržaj pojma sigurnosti, potrebno je dati kratku teorijsku retrospektivu razvoja pojma u različitim etapama civilizacije kako bi se mogla razumjeti multidisciplinarnost ovog termina danas. Kroz ljudsku historiju, a danas pogotovo, sigurnost zauzima centralno mjesto u svim slojevima društvene zajednice.“¹¹

---

⁹ Tatalović, S., Bilandžić, M., Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005., str. 11.

¹⁰ Towards a stronger European disaster response: the role of civil protection and humanitarian assistance – COM, 2010., str. 600.

¹¹ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 13.

Pojam sigurnosti je veoma kompleksan i složen društveni fenomen. Kroz historiju pod pojmom sigurnosti su se podrazumijevali razni sadržaji. Politička teorija je navedeni pojam definirala na različite načine.

Prema Collins-u, „Sigurnost predstavlja stanje u kojem ne dolazi do narušavanja normalnog stanja stvari uslijed različitih ugroženosti i opasnosti. Sigurnost kao stanje pune ravnoteže između čovjeka i prirode i njihove interakcije koja ne dovodi do derogiranja prirode i kvaliteta ljudske zajednice, odnosno, sigurnost kao stanje ravnoteže između konstruktivnih i destruktivnih sila, u kojem ne dolazi do narušavanja i degradacije ekološkog sistema, civilizacijskih ostvarenja ljudske zajednice, čovjeka i njegovih tekovina i vrijednosti ili oni ne prelaze opseg njihova razvoja“.¹²

Takođe, Collins za društvenu sigurnost kaže da je „stanje u nekom društvu koje svakom svom pripadniku osigurava tjelesni integritet, odgoj, obrazovanje, mogućnost opstanka, primjenu svih vrsta društvenih aktivnosti, pravnu sigurnost, te penziju u starosti. Sigurnost se određuje, kao unutrašnji osjećaj čovjeka (osjećaj sigurnosti), sigurnost je dinamična kategorija koja može biti veća ili manja, a kreće se od potpune sigurnosti do potpune nesigurnosti.“¹³

Cikotić, Smajić, Delić i Subašić navode: „Fenomen sigurnosti se ne može odvojiti od fizioloških potreba u odnosu na djelovanje ljudskog roda u svim njegovim evolutivnim fazama. Dakle, sigurnosne potrebe predstavljaju osnovnu egzistencijalnu i bitnu funkciju čovjeka, jer, u suprotnom, nema opstanka i razvoja vrste zajednice i društva. U tom smislu, može se konstatirati da sigurnost, osim interesa, predstavlja i određeni cilj čovjekovog djelovanja. To djelovanje se ogleda u permanetnom pokušaju uspostavljanja određenih sigurnosnih mehanizama. Radi zaštite ličnog ili kolektivnog integriteta. Kontinuiranim razvojem čovjeka, društva i sredine proporcionalno su se razvijale i određene naučne djelatnosti, čime pitanje sigurnosti postaje predmet izučavanja šire društvene i naučne zajednice.“¹⁴

Ostvarivanje javne sigurnosti nije presudno samo za politički kredibilitet vladajuće elite, već i za stepen identifikacije stanovništva s vlastitom državom i političkim sistemom, a time i

---

¹² Collins, A., *Suvremene sigurnosne studije*, Centar za međunarodne i sigurnosne studije - Fakultet političkih znanosti - Politička kultura, Zagreb, 2010., str. 40.

¹³ Isto, str. 41.

¹⁴ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., *Nacionalna sigurnost i privatna zaštita*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 15-16.

spremnost stanovništva za odbranu od vanjske opasnosti svim sredstvima. Ti se ciljevi lakše postižu otklanjanjem uzroka koji dovode do asocijalnog i „antidržavnog“ ponašanja pojedinaca ili grupa nego represijom. Riječju, unutrašnja se kohezija svakog društva dugoročno najviše testira na ostvarivanju prihvaćenih društvenih vrijednosti - posebno sloboda, demokratizacije političkog života, nacionalne ravnopravnosti i dinamičnoga društvenog razvoja.¹⁵

Sigurnost svake države je okrenuta unutra ili prema postizanju javne sigurnosti, legaliteta i legitimiteta vlasti i naravno unutrašnje ravnoteže i razvojnih ciljeva. Osiguranje trajnosti političkog sistema, to jeste, ustavnog poretka zemlje predstavlja primarni cilj državne sigurnosti.

2.2. Savremeno shvatanje sigurnosti

Ono što treba istaći, jeste činjenica, da se najvažnija razlika između tradicionalnih i savremenih shvatanja sigurnosti više ne poistovjećuje samo sa državama. Pri samom spominjanju fenomena sigurnosti, možemo istaći, da postoji mnogo više područja bavljenja od vojne problematike i vojne odbrane. Sam koncept više nije fokusiran samo na državu, već uključuje i pojedince i svjetsku zajednicu.

Kao što navode autori Bilandžić i Mikulić, „Rezultati ERGOMAS-a i drugih istraživanja u sklopu EU jasno pokazuju da rat više nije dominantni oblik ugrožavanja, kao što je to slučaj bio ranije. Na samom vrhu rang liste su slabo upravljanje, ugrožavanje životne sredine, zaostajanje u nauci i tehnologiji itd.“¹⁶

Čovjek sam ugrožava sebe, i treba istaći, da je novim definicijama sigurnosti doprinio i trenutni svjetski poredak. Drugim riječima, novim definicijama sigurnosti je doprinio sam način funkcionisanja i ostvarivanja diplomatskih odnosa u međunarodnoj zajednici. Tačnije, već navedeni način funkcionisanja se ne temelji na sukobljavanju među državama, nego na samoj saradnji.

---

¹⁵ Nobilo, M., Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa, Politička misao, Institut za zemlje u razvoju, Zagreb, 1988., str. 71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/167986>, preuzeto, 20.03.2018.

¹⁶ Bilandžić, M., Mikulić, I., Business intelligence i nacionalna sigurnost, Polemos, 2007., str. 27-43.

Koliko je sigurnost u savremenom svijetu važan fenomen govori i činjenica da je jedan od stupova Evropske unije „zajednička vanjska i sigurnosna politika“.

Tatalović napominje da „Sigurnost više nije cilj država koji se ostvaruje kombinacijom vojnih i diplomatskih sredstava, već se u savremenom shvatanju da se sigurnost posmatra kao odrednica opstanka, odnosno kao uvjet koji stvara odnose između pojedinca, društva i države.“¹⁷

Postoje mnoge dvojbe vezane za sigurnosni diskurs, međutim, iako isti nije više povezan samo s vojnom, odnosno državnom sferom djelovanja, on se takođe i dalje proširio na druga područja ljudskog i državnog djelovanja. Takođe, postoji i dvojba da li je sigurnost apsolutna kategorija.

Ukoliko sigurnost posmatramo iz realnog okruženja, onda moramo znati da se u svakom trenutku može dogoditi nešto što nedvosmisleno može ugroziti našu sigurnost. Tačnije, sigurnost ne može biti apsolutna kategorija, već govorimo o samom stepenu sigurnosti.

Još jedna dvojba, prema Buzanu, se javlja kod „pokušaja davanja cjelovite ocjene stanja sigurnosti, a povezana je s područjem neznanja. Koliko god stepen postignute sigurnosti bio visok, uvijek postoji mogućnost skrivenog i nepredvidivog djelovanja ljudi, država ili prirode na koje se ne može utjecati budući da se za njegovo postojanje ne zna, a ako informacije o njegovom postojanju budu pravovremene, opet postoji mogućnost neuspješnog djelovanja s ciljem njegove prevencije. Zbog toga sve ocjene stanja sigurnosti izražavaju vjerovatnost, a ne stvarnu sigurnost“.¹⁸

Kako navodi Tatalović, „Tradicionalne podjele sigurnosnih studija podrazumijevale su četiri osnovna pristupa proučavanju, odnosno vrste sigurnosti:

- na razini nacionalne države (National security concept) - koncentrisan na probleme sigurnosti, blagostanja i opstanka pojedine države (nacionalna sigurnost),
- na međunarodnoj razini (International security concept) - međunarodne institucije i kolektivna primjena vojne sile temeljni su instrumenti za ostvarenje ove vrste sigurnosti (međunarodna sigurnost),

---

¹⁷ Tatalović, S., Bilandžić, M., Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005., str. 13.

¹⁸ Buzan, B., People, States and Fear: An agenda for International, Security Studies in the Post - Cold War Era, Harvester Wheatsheaf, London, 1991., str. 45.

- regionalni pristup (Regional security concept) - bavi se sigurnosnom problematikom pojedinih svjetskih regija: Evrope, Bliskog Istoka itd.,
- globalni pristup (Global security concept) - sigurnost pokušava obuhvatiti kompletno u prostornom, ali i u sadržajnom smislu.“¹⁹

---

¹⁹ Tatalović, S., Bilandžić, M., Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005., str. 13.

3. KRITIČNA INFRASTRUKTURA

3.1 Pojmovno određivanje kritične infrastrukture

Kritična infrastruktura predstavlja infrastrukturu od vitalnog značaja svake države, ali i društvene zajednice u svijetu. Kako navode Cikotić, Smajić, Delić i Subašić: „Ovu infrastrukturu čine odgovarajući nacionalni kapaciteti, službe i informacijski sistemi koji su od tako vitalne vrijednosti da bi oštećenja na njima ili nemogućnost njihovog rada mogli imati uticaj na nacionalnu sigurnost, ekonomiju, zdravlje i sigurnost stanovništva te efikasno djelovanje vlasti. Nema funkcionisanja i napretka moderne države bez posjedovanja neophodne infrastrukture i potrebne efikasne zaštite kritične infrastrukture koja je preduvjetom postojanja i funkcioniranja moderne države, njene neovisnosti i samostalnosti u svakom pogledu. Sigurna i na adekvatan način zaštićena kritična infrastruktura je preduvjet za sigurnost, privredu, razvoj i stabilnost svake države na svijetu. Upravo važnost kritične infrastrukture u normalnom i planskom funkcionisanju država i društava je ponajviše determinisala postojanje opasnosti od faktora ugrožavanja.“²⁰

Potreban je dinamički, proaktivan i naravno strateški pristup da bi se uopšte planirala zaštita kritične infrastrukture, pogotovo u uslovima različitih tipova kriznih i vanrednih situacija. Sam pojam „infrastruktura“ je u brojnim analizama koje su se odnosile na terorizam i unutrašnju sigurnost osamdesetih godina ujedno bio i referentna tačka kreatora javne politike, i s druge strane sigurnosti. Tačnije, infrastruktura se posmatrala kao logistička funkcija, kojom se mogu osigurati povoljni uslovi za kvalitetno obavljanje i drugih funkcija koje pruža logistička podrška.

U praksi, ali i u savremenim teorijskim analizama je sve prisutniji izraz kritične infrastrukture. Odnosno, samim porastom opasnosti od raznih prijetnji, pogotovo terorizma, kritična infrastruktura je postala veoma bitan sastav nacionalne sigurnosti, pogotovo poslije terorističkih napada 11. septembra 2001. godine u New York-u. Samim tim činom, prioritet svake država je postala njena zaštita.

---

²⁰ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 141.

Postoji više definicija kritične infrastrukture, ali se sve one odnose na sredstva i imovinu, koja je ključna za neometano funkcionisanje ekonomije i društva. Kao primjer navodimo nekoliko definicija:

- **Kako navodi Murray:** „Kritična infrastruktura i osnovni resursi je pojam koji se odnosi na širok opseg različitih sredstava i imovine koji su neophodni za svakodnevno funkcionisanje društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih sistema u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD). Bilo kakav prekid u elementima kritične infrastrukture predstavlja ozbiljnu prijetnju za pravilno funkcionisanje ovih sistema i može dovesti do oštećenja imovine, ljudskih žrtava i značajnih ekonomskih gubitaka”²¹
- **Emergency Management u Australiji navodi da:** „Kritična infrastruktura predstavlja one fizičke objekte, lance snabdijevanja, informacione tehnologije i komunikacione mreže, koje bi ako se unište ili na duže vrijeme onesposobe, mogle značajno uticati na društveno ili ekonomsko blagostanje nacije, ili bi uticale na sposobnost Australije da održi nacionalnu odbranu i obezbjedi nacionalnu sigurnost”²².
- **Po pitanju definicije kritične infrastrukture u EU, Škero i Ateljević navode:** „Kritična infrastruktura predstavlja imovinu, sistem ili njegov dio koji se nalazi na teritoriji zemlje članice i koji je neophodan za održavanje ključnih društvenih funkcija, zdravstva, bezbjednosti, sigurnosti, ekonomskog ili socijalnog blagostanja, a čije bi ometanje ili uništenje imalo značajan utjecaj na zemlju članicu”.²³

---

²¹ Murray, T.G., Critical Infrastructure protection: The vulnerability conundrum”, Telematics and Informatics, 2012., str. 31.

²² Critical Infrastructure Emergency Risk, Management and Assurance, Emergency Management Australia, A Division of The Attorney Generals Department, 2003., str. 12.

²³ Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom Saveta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015., str. 193.

3.2 Elementi kritične infrastrukture i njihova međusobna zavisnost

Kada su u pitanju sastavni dijelovi kritične infrastrukture jedne države Cikotić, Smajić, Delić i Subašić navode „sljedeći pregled:

- energetska postrojenja i mreže (np. električne energije, nafte i gasa, skladišta i rafinerije, prijenosni i distribucijski sistemi),
- informacijsko – komunikacijske tehnologije (npr. telekomunikacije, sistemi odašiljanja, softver, hardver i mreže, uključujući i internet),
- finansije (npr. bankarstvo, vrijednosni papiri i ulaganja),
- zdravstvo (npr. bolnice, zdravstvena zaštita i objekti za snabdjevanje krvlju, laboratoriji i proizvodnja farmaceutskih proizvoda, službe traganja i spašavanja, hitne službe),
- hrana (sigurnost, sredstva proizvodnje, veleprodajna distribucija i prehrambena industrija i slično),
- voda (brane, rezervoari, prerada, mreže i slično),
- transport (npr. zračne luke, luke, intermodalni objekti, mreže željezničkog i javnog prijevoza, sistemi upravljanja prometom),
- proizvodnja, skladištenje i prijevoz opasnih tvari (npr. hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih materijala),
- vlada (npr. kritični servisi, objekti, informacijske mreže, imovina i ključni nacionalni spomenici i lokacije).“²⁴

Značajni koraci su u posljednjoj deceniji načinjeni da se elementi kritične infrastrukture analiziraju sa aspekta rizika. Kako navode Škero i Ateljević, „Značajni koraci su napravljeni da se elementi kritične infrastrukture pripreme za događaje koji mogu ometi njihov rad kroz izradu planova zaštite. Na taj način bi se ublažila ugroženost sistema na svim nivoima:

- regionalni,
- nacionalni i
- lokalni.“²⁵

---

²⁴ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 142.

Ono što je bitno istaći, jeste činjenica da, strategije koje su usmjerene ka uspješnoj prevenciji imaju krajnje negativna scenarija (od terorističkih napada ili prirodnih katastrofa većih razmjera), i kao takve, one su veoma efikasne. Pitanje sigurnosti predstavlja veliki izazov za pravilno planiranje odgovora, kako na prirodne, tako i na druge vrste nepogoda.

Prema Škeri i Ateljeviću, „Nacionalni plan zaštite infrastrukture, koji je sastavni dio „Nacionalne strategije bezbjednosti Sjedinjenih Američkih Država”, kao glavne elemente nacionalne kritične infrastrukture navodi:

- informacije i komunikacije:
  - ✓ telekomunikacije,
  - ✓ mreže,
  - ✓ internet,
- električna energija,
- transport,
- nafta i gas:
  - ✓ snabdjevanje,
  - ✓ transport,
  - ✓ rafinacija,
  - ✓ distribucija,
- bankarstvo i finansije,
- voda i službe za hitne slučajeve,
- vlada (+vojska).²⁶

U okviru Direktive Savjeta Evrope 2008/114/ES određeni su elementi/sektori za koje je potrebno definisati kritičnu infrastrukturu, kao što je prikazano u tabeli 1.

---

²⁵ Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom Saveta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015., str. 195.

²⁶ Isto str. 196.

Tabela 1. Sektori kritične infrastrukture u Evropskoj uniji²⁷

Sektor	Podsektor	Kritična infrastruktura
Energija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Električna energija 2. Nafta 3. Gas 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Infrastruktura i objekti neophodni za proizvodnju 2. Proizvodnja nafte i rafinisanje 3. Proizvodnja gasa i rafinisanje
Transport	<ol style="list-style-type: none"> 4. Drumski transport 5. Željeznički transport 6. Vazdušni transport 7. Transport unutrašnjim plovnim putevima 8. Prevoz okeanom i morima 	

Kritične infrastrukture u okviru jedne države predstavljaju složene podsisteme sistema. Veliki značaj na društvo imaju infrastrukture koje su prethodno identifikovane kao kritične. Upravo se zbog toga mora obavezati na stvaranje dovoljno dobrih sigurnosnih mjera koje će služiti za umanjenje rizika od prekida rada.

Autori Rajmonah, Subramanya i Sharma navode da „Međuzavisnosti obično nisu dovoljno dobro istražene i poremećaji u okviru jedne infrastrukture lako mogu da se prenesu u druge. Kritične infrastrukture povezane su na različitim nivoima i kvar na elementu jedne infrastrukture može lako da se odrazi na elemente druge i obratno.“²⁸

Povezanost između određenih sektora telekomunikacije i velikog broja elemenata ostalih infrastruktura je ogromna. Obično, određeni elementi koji su vezani za usluge proizvodnje i distribucije električne energije, vode, gasa i slično zahtijevaju komunikaciju u određenom obliku. Možemo istaći zbog prethodno navedenih činjenica da, u mnogome, od drugih sektora zavisi komunikacioni sektor.

To potvrđuje i Rinaldi: „Telekomunikacioni sektor predstavlja infrastrukturu čija je pozicija centralna i da razumijevanje i modelovanje rizika povezanih sa prekidom komunikacija treba

²⁷ Kljaić, Z., Mandžuka, S., Škorput, P., Primjena ICT-a u upravljanju kritičnom infrastrukturom u tranzicijskim zemljama, Telekomunikacioni forum TELFOR, Beograd, 2010., str. 18.

²⁸ Rajmonah, C., Subramanya G., Sharma N., Telecommunications Networks: Security Management, Tata Consultancy Services Limited, 2012., str. 102.

da imaju prioritet u razmatranju kritične infrastrukture, radi povećanja nivoa javne bezbjednosti i otpornosti infrastruktura na neželjene utjecaje.²⁹

3.3. Privatna zaštita u funkciji zaštite kritične infrastrukture

Prema Cikotiću, Smajiću, Deliću i Subašiću: „Uloga i značaj kritične infrastrukture svakim danom zauzima sve važniju ulogu te se elementi kritične infrastrukture međusobno dodiruju, sudaraju i prepliću. Danas nije moguće da se izvrši napad na određenu infrastrukturu, a da te posljedice ne osjete drugi segmenti kritične infrastrukture. Ovo predstavlja snagu kritične infrastrukture kada govorimo o međusobnoj jačini pružanja podrške jednih drugima. Međutim, ovo može biti slaba tačka, jer ukoliko dođe do udara na određene segmente infrastrukture, direktno će se negativni uticaj prenositi na druge dijelove kritične infrastrukture po principu spojenih posuda. Stoga, sistem nacionalne sigurnosti i svaki njegov dio, treba da prepozna, koja je to kritična infrastruktura najranjivija, te da je kao dio sigurnosnog lanca zaštititi u njenoj potencijalno najslabijoj karici. Ključni koraci u zaštiti kritične infrastrukture su: analiza rizika, međusektorska mjerila i sektorska mjerila.“³⁰

Kao što je poznato, stanje sigurnosti je zasnovano na pravu i zakonskim propisima. Takođe, smatra se da je stanje sigurnosti uspostavljeno, da će biti održano i unaprijeđeno na pozitivnim društvenim odnosima, što omogućava nesmetano odvijanje života u jednoj državi. Nesmetan rad i normalan život ljudi znači da će se onemogućiti svi protivpravni akti kojima se ugrožava država i njeni građani.

Prema Daničiću i Stajiću: „Bez obzira na to što pomenute pristupe smatramo dobrim ostvarenjima u definisanju pojma bezbjednosti, današnje shvatanje tog pojma zahtijeva da se ti pokušaji dopune novim elementima koji bliže određuju savremeno shvatanje sadržaja svojstva koje nazivamo bezbjednost. U skladu s tom premisom, a uvažavajući sve navedeno, bezbjednost možemo da definišemo na sljedeći način:

---

²⁹ Rinaldi, S.M., Modeling and Simulating Critical Infrastructures and Their Interdependencies, 2004., str. 60.

³⁰ Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 146-147.

- bezbjednost je svojstvo nekog realnog društvenog, prirodnog ili tehničkog subjekta (bića, tvorevine ili stvari) ispoljeno kao uspostavljeno, održano i unaprijeđeno stanje i(ili) vrijednosti, a koja se izražava kroz ispunjenost minimuma određenih (bezbjednosnih) standarda svojstvenih tom subjektu, a što mu omogućava realnu osnovu za opstanak, rad, rast i razvoj bez obzira na nosioce, oblike, vrijeme i mjesto ugrožavanja“. ³¹

Iz svega zaključujemo da sigurnost ima svoju pozitivnu sadržinu, pri čemu se ta sadržina izražava kao zbir pojava, stanja i odnosa u društvenoj, ekonomskoj, tehničkoj, psihičkoj, moralnoj i prirodnoj sferi, kao i drugim sferama i oblastima društvenog, državnog i ličnog života koje se nalaze na suprotnoj strani u odnosu na iste pojave, stanja i odnose u oblasti ugrožavanja.

Takođe, Cikotić, Smajić, Delić i Subašić navode sljedeće: „Sektor privatne zaštite svoju ulogu ima i u segmentu, ne samo fizičke i tehničke zaštite, nego i u segmentu zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Zaštitar je taj od kojeg se očekuje da učestvuje i u spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, bar u onom dijelu, gdje nisu potrebne posebne vještine spašavanja (vještine spasilaca) iz prirodnih i drugih nesreća. Također, obavještajno – sigurnosni segment se direktno proteže i kroz strukturu i funkciju sistema privatne zaštite, jer poznato je da ove strukture posjeduju obrađuju veliki broj osjetljivih i tajnih podataka i informacija. Ovdje, ne govorimo o posjedovanju namjenskog prikupljanja podataka, već o „usputnom“ prikupljanju podataka koji su potrebni za adekvatnu zaštitu šticećenih lica i objekata.“³²

Da bi agencije za zaštitu ljudi i imovine funcionisale i obavljale u potpunosti sve pretpostavljene zadatke neophodno je prema Stajiću: „da se institucionalizuje njihov rad, donošenjem odgovarajućih internih akata u skladu sa važećim zakonskim propisima, omogući formiranje adekvatnih organizacionih oblika i ispune kadrovski i materijalni preduslovi, obuke i treninzi.“³³

---

³¹ Daničić, M, Stajić, Lj., Privatna bezbjednost, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2008., str. 39.

³² Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018., str. 147-148.

³³ Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2005., str. 45.

Agencije za obezbjeđenje ljudi i imovine osnovu u radu imaju u pravnim aktima države i preduzeća:

- Osnovni krivični zakon,
- Krivični zakon Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Distrikta Brčko,
- Zakon o zaštiti od požara,
- Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima,
- Zakon o oružju i municiji,
- Zakon o prekršajima,
- Pravilnik o bližim uslovima obavljanja, načinu sprovođenja i programu obuke za rukovanje vatrenim oružjem,
- Pravilnik o radu službe fizičko – tehničkog obezbjeđenja,
- Procedurama rada službe fizičko – tehničkog obezbjeđenja,
- Radni nalozi.

Pravilnik o radu službe obezbjeđenja bi trebao da sadrži sljedeće elemente:

- Opšte odredbe,
- Uslove za obavljanje poslova obezbjeđenja (opšti koji su zakonom definisani i posebni koje definiše vlasnik kapitala),
- Način organizovanja i djelokrug rada,
- Prava, dužnosti i ovlaštenja zaposlenih u službi obezbjeđenja,
- Način obavljanja poslova i drugih zadataka,
- Odgovornost radnika službe obezbjeđenja,
- Odnos i saradnja radnika službe obezbjeđenja sa eksternim subjektima,
- Nabavku i upotrebu sredstava prinude i vatrene oružja,
- Prelazne i završne odredbe

Izrada procedura rada zajedno sa specifikacijom radnih mjesta potrebno je da bude pozitivan odgovor na unaprijed određene operativne potrebe sistema obezbjeđenja lica, imovine i poslovanja, a koje su nastale na osnovu unaprijed definisanih vrijednosti preduzeća, analizi stepena ugroženosti, identifikaciji oblika ugrožavanja i utvrđivanja vjerovatnoće ostvarivanja takvih prijetnji i prihvatljivosti nivoa rizika.

Prema Stajiću: „Da bi se napravio ispravan plan rada, potrebno je razmotriti više faktora koji ga uslovljavaju:

- utvrđivanje potrebnog broja kontrolnih tačaka (mjesti),
- definisati broj tački gdje je neophodno prisustvo ljudi i mjesta gdje se oni mogu zamijeniti adekvatnim tehničkim sredstvima,
- utvrditi zahtjeve za obukom i posebnim zahtjevima (u odnosu na specifičnosti ako ih ima, posebne preduslove i sposobnosti koje treba da ispune zaposleni i oprema),
- utvrditi radno vrijeme kontrolnih tačaka,
- radnici koji će raditi (njihov broj, podobnost, lične kvalitete, potrebno znanje i vještine, pol, starost, psiho – fizičke osobine),
- organizaciju rada smejne, raspored rada, rezerve, rukovodioci smjena),
- godišnji odmori, bolovanja i drugi razlozi izostanka sa posla,
- minimizacija prekovremenog rada,
- izbjeći spajanje slobodnih dana i prekomjerno opterećenje zaposlenih,
- dokumentacija koja će se voditi,
- uređenje samog radnog mjesta.“³⁴

3.3.1. Opšte mjere obezbjeđenja i zaštite

Procedure rada mogu biti uslovno podijeljene prema subjektima obezbjeđenja, u odnosu na vrijeme i svrhu upotrebe. Da bi ispunile svoju opštu namjenu, moraju da budu precizne, jasne, primjenljive, ažurne i maksimalno detaljne. U opšte mjere obezbjeđenja i zaštite ulaze procedure koje koriste subjekti zaštite u širem i užem smislu i koje se svakodnevno sprovode.

Takođe, Stajić navodi sljedeće: „Bezbednosne procedure rada koje su sastavni dio procedura procesa rada svih zaposlenih kao subjekata obezbjeđenja u širem smislu i koje se svakodnevno primjenjuju bi trebale da obuhvate:

- procedure prevencija:
  - ✓ nasilja na radnom mjestu,
  - ✓ unutrašnjih krađa – krađe zaposlenih,
  - ✓ kriminala dizajniranjem radnog prostora i okoline objekata.

---

³⁴ Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2005., str. 48.

- procedure programa kontrole inventara – sredstava i robe,
- procedure čuvanja poslovne tajne,
- procedure pravilnog uništavanja radnih materijala i dokumentacije,
- procedure pravilnog održavanja higijene prostorija gdje se nalaze važna dokumenta, novac i druge vrijednosti, od strane radnika koji su angažovani na ovim poslovima,
- procedure provjere novih poslovnih partnera – provjeru boniteta:
  - ✓ potencijalnih poslovnih saradnika,
  - ✓ klijenata, kupaca i
  - ✓ dobavljača,
- procedure kadrovske politike sa aspekta zaštite lica, imovine i poslovanja,
- procedure rada kadrovske službe po prestanku rada zaposlenih,
- procedure zapošljavanja novih radnika sa aspekta zaštite lica, imovine i poslovanja,
- procedure kontrole bezbjednosti objekata prilikom njegovog napuštanja (provjera zaključanosti vrata, prozora, sefova, uključivanja/isključivanja noćnog svjetla, uključivanja alarma),
- opšta pravila poslovne kulture sa segmentima zaštite.³⁵

Procedure u užem smislu koje se svakodnevno koriste predstavljaju metode i način rada zaposlenih koji su direktno angažovani na poslovima obezbjeđenja lica, imovine i poslovanja. Razrađuju se pojedinačno, po poslovima, ili mjestima gdje se ti poslovi sprovode i odražavaju samu organizaciju subjekata obezbjeđenja u užem smislu i njihove osnovne djelatnosti.

Osnovne procedure kontrole bi trebale da obuhvate tri procedure sa pripadajućim evidencijama koje je potrebno dokumentovati:

- a) **Procedura pristupa**, koja se odnosi na kontrolu kretanja i prolaska lica i vozila kroz sve kontrolne tačke.
- b) **Procedura kontrole robe** – imovine, koja se odnosi na kontrolu kretanja roba – imovine u i van obezbijedene zone, odnosno objekata preduzeća.
- c) **Procedura kontrole ponašanja lica**, koja se odnosi na uočavanje i spriječavanje nedozvoljenog ponašanja i neovlaštenog prisvajanja imovine od strane zaposlenih i posjetilaca.

---

³⁵ Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2005., str. 50-51.

Procedura patroliranja ima za cilj osmatranje i sakupljanje podataka i informacija obilaskom prostora koji se obezbjeđuje. O uočenim događajima i aktivnostima koji su od značaja za Agencije za zaštitu imovine i lica se podnosi izvještaj kroz pripadajuću dokumentaciju.

Procedure pratnje se odnose na pratnje posjetilaca koji odlaze u posebno štićene objekte, kada su u pitanju velike sume novca, dragocjenosti ili povjerljivi dokumenti, kao i veoma važne ličnosti. U ostalim slučajevima za pratnju posjetilaca ili klijenata treba izbjegavati angažovanje radnika Agencija za zaštitu ljudi i imovine.

Prema Stajiću: „Procedure pregleda prostorija, objekata i kruga predzeća, kao jedne od osnovnih funkcija Agencija za zaštitu ljudi i imovine treba da obezbijede snimanje i kontrolu:

- provjeru mehaničkih komponenti sistema (da li su svi otvori, vrata, prozori, zatvoreni i obezbjeđeni),
- provjere električnih sistema obezbjeđenja,
- provjere posebno štićenih prostora,
- provjere isključenosti određenih uređaja (požar, poplava).“³⁶

---

³⁶ Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2005., str. 51.

4. KRITIČNA INFRASTRUKTURA U RAZVIJENIM ZEMLJAMA – komparativna analiza

4.1. Mjere i inicijative za zaštitu kritične infrastrukture

4.1.1. Iskustva EU i SAD

Kljaić, Mandžuka i Škorput govore o tome da, „Iako su u SAD-u i Evropi postojali različiti stavovi o rizicima i prijetnjama koji mogu da ugroze opštu sigurnost nacije i kritična nacionalna dobra, ubrzo je formirano zajedničko opredjeljenje na dva nivoa koji su definisali:

- koji resursi predstavljaju kritičnu infrastrukturu,
- koje mjere su neophodne u njihovoj zaštiti.“³⁷

Škero i Ateljević navode da, „U Sjedinjenim Državama resursi identifikovani kao ključna kritična infrastruktura uglavnom obuhvataju:

- sistem snabdjevanja električnom energijom,
- finansijski i bankarski sistem,
- telekomunikacije,
- skladišta i transport gasa i naftnih proizvoda,
- sistem za vodosnabdjevanje,
- sektor transporta,
- industriju,
- službe u vanrednim situacijama,
- policiju,
- vatrogasnu službu, kao i
- sektor odgovoran za kontinuitet funkcionisanja vlade.³⁸

S druge strane, Radvanovsky navodi drugu sistematizaciju koja je usmjerena na „11 sektora u koje spadaju:

---

³⁷ Kljaić, Z., Mandžuka, S., Škorput, P., Primjena ICT-a u upravljanju kritičnom infrastrukturom u tranzicijskim zemljama, Telekomunikacioni forum TELFOR, Beograd, 2010., str. 20.

³⁸ Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom Saveta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015., str. 197.

- voda,
- agrarni sektor i hrana,
- službe u vanrednim situacijama,
- oblast javnog zdravstva,
- industrijski sektor,
- energija,
- telekomunikacije,
- transport,
- finansije i bankarstvo,
- hemijske i druge hazardne supstance,
- poštanske usluge i usluge isporučivanja.³⁹

Prema nacionalnoj strategiji SAD-a, zaštita kritične infrastrukture i ključna materijalna dobra su okarakterisana kao osnovni elementi infrastrukture. Iste elemente je neophodno zaštititi u različitim kriznim situacijama. U ključna dobra ulaze i nacionalni spomenici i ikone. Takođe, u ključna dobra ulaze i postrojenja nuklearnih elektrana i različiti nasipi. Osnovna ministarstva su tako u SAD-u nadležna u zaštiti nacionalne imovine.

Škero i Ateljević navode da je „Savjet Evrope 24. juna 2004. godine zatražio od Komisije da pripremi sveobuhvatnu strategiju zaštite kritične infrastrukture. Na navedeni upit je Komisija u odgovoru 20. oktobra 2004. godine usvojila dokument koji se odnosio na terorizam kao potencijalnu opasnost. Dokument pod nazivom „Zaštita kritične infrastrukture u borbi protiv terorizma” predlaže jasne sugestije o tome šta bi poboljšalo evropsku prevenciju, spremnost i naravno odgovor na teroristički napad, kojim je kritična infrastruktura u ovom slučaju najviše pogođena.“⁴⁰

Takođe, Zeleni papir o Evropskom programu za zaštitu kritične infrastrukture je usvojen od strane Komisije u novembru 2005. godine. Već u narednim godinama su usvojeni:

- Direktiva Savjeta Evrope 2008/114/ES (2008),

---

³⁹ Radvanovsky, R., Critical Infrastructure (Homeland Security and Emergency Preparedness), Taylor and Francis Group, New York, 2006., str. 28.

⁴⁰ Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom Saveta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015., str. 197.

- Interna strategija zaštite EU (2010).⁴¹

Ono što treba istaći, jeste činjenica da je osnovni cilj evropske politike u ovom području osiguravanje prikladnog i jednakog stepena zaštite za postrojenja odabrane kritične infrastrukture. Međutim, ovo je jedino izvodljivo na osnovu zajedničkog evropskog okvira za zaštitu kritične infrastrukture u EU.

Prema Boin, Rhinhard i Prezelju, „Zanimanje EU za kritičnu infrastrukturu zemalja članica proističe iz opasnosti da bi razaranje ili poremećaj izvjesne kritične infrastrukture u jednoj zemlji članici mogli neposredno doticati druge zemlje članice. U takvim slučajevima zaštitne mjere su onoliko snažne koliko je to njihova najslabija karika.“⁴²

Evropska kritična infrastruktura se definiše kao infrastruktura koja se sastoji od raznih službi, uređaja, fizičkih resursa, informacione tehnologije, sigurnosti mreža i infrastrukture, sve u cilju bezbjednosne, ekonomske ili socijalne dobrobiti. Takođe, evropska komisija je identifikovala i određene oblasti kritične infrastrukture, a to su: energija, informacione i komunikacione tehnologije, voda, hrana, finansije, građanske vlasti, javni i pravni poredak i sigurnost, saobraćaj, hemijska i nuklearna postrojenja, kosmos i naučno istraživanje.

4.1.2. Evropski program zaštite kritične infrastrukture

U sklopu EU je napravljena revizija o programu za zaštitu kritične infrastrukture. Navedeni revizorski dokument nam pruža opštu analizu elemenata programa za zaštitu kritične infrastrukture i pruža nam sliku neprekidnog razvoja same metodologije za procjenu rizika u ovoj oblasti.

Evropski program za zaštitu kritične infrastrukture ima utvrđen „horizontalni okvir, koji obuhvata:

- mjere koje se preduzimaju radi olakšavanja implementacije evropskog programa za zaštitu kritične infrastrukture:

---

⁴¹ Isto, str. 198.

⁴² Boin, A., Rhinhard, M., Prezelj, I., Shocks Without Frontiers - Transnational Breakdowns and Critical Incidents: What Role for the EU, European Policy Center Issue Paper, 42, Brussels, 2005., str. 54.

- ✓ informacijski sistem za upozoravanje u okviru kritičnih infrastruktura,
  - ✓ ekspertske grupe zadužene za zaštitu kritične infrastrukture,
  - ✓ procesi zaštite kritične infrastrukture za dijeljenje informacija,
  - ✓ identifikacija i analiza međuzavisnosti;
- podršku zemljama članicama u vezi sa nacionalnom kritičnom infrastrukturom,
  - planiranje nepredvidivih situacija;
  - spoljne dimenzije,
  - prateće finansijske mjere - EU program „Prevenције, planiranje i upravljanje posljedicama terorizma i drugim bezbjednosnim rizicima”.
  - Direktivu 2008/114/ES - procedure za identifikaciju i označavanje EKI.⁴³

Škero i Ateljević navode da je „Dodatno razmatranje različitih do sada implementiranih elemenata evropskog programa za zaštitu kritične infrastrukture dovelo do nekoliko važnih zaključaka koji će biti uključeni u oblikovani dokument za definisanje politike zaštite kritične infrastrukture:

- a) Sve zemlje članice zvanično su implementirale Direktivu 2008/114/ES tako što su ustanovile proces identifikacije elemenata Evropske kritične infrastrukture, što je dovelo do podizanja svijesti o potrebi zaštite kritične infrastrukture u Evropskoj uniji i zemljama članicama.
- b) Iako postoje dokazi da je Direktiva pomogla u samoj procjeni potrebe da se evropska kritična infrastruktura bolje zaštiti, ne postoje pokazatelji koji bi dokazali da se bezbjednost ovih sektora povećala.
- c) Pristup predstavljen u ovoj Direktivi, a koji je orijentisan ka sektorima, predstavlja izazov za veliki broj zemalja članica, jer u praksi analiza kritičnih segmenata nije ograničena na sektor već se često odnosi na sistem ili servis.
- d) Iako je Direktiva donijeta sa namjenom da definiše jasan evropski okvir koji bi služio kao jedinstven forum svih država u okviru EU, u praksi je podstakao uglavnom bilateralnu saradnju između zemalja članica.“⁴⁴

---

⁴³ „Council Conclusions of 9 -10 June 2011 on the development of the external dimension of the European Programme for Critical Infrastructure Protection”

Tabela 2. Elementi kritične infrastrukture različitih zemalja svijeta⁴⁵

Kanada	Velika Britanija	SAD	Njemačka	Norveška	Švicarska
Energija (objekti električne i nuklearne energije, prirodni plin i nafta, proizvodni i transportni sistemi)	Energija	Energija	Energija (električna, nafta i plin)	Energija i objekti	Objekti i službe
Komunikacije	Telekomun.	Informacije i telekom.	Telekom. i informaciona infrastruktura	Snadbjevanje naftom i plinom	Telekom.
Servisi (finansije, distribucija hrane, javno zdravstvo)	Zdravstvene službe	Javno zdravstvo	Javno zdravstvo (uključujući i snadbjevanje pitkom vodom i hranom)	Telekom.	Distribucija informacija
Transport (vazdušni, morski, kopneni)	Finansije	Hrana	Bankarstvo, finansiranje i osiguranje	Javno zdravstvo	Javno zdravstvo
Sigurnost (nuklearna sigurnost, službe spašavanja, hitne službe)	Transport	Poljoprivreda	Transportni sistemi	Bankarstvo i finansije	Hrana
Vlada (bitni vladini objekti, službe i informacioni sistemi i mreže)	Hitne službe	Bankarstvo i finansije	Hitne i spasilačke službe	Transport	Finansije
	Centralna vlast	Hitne službe	Vlasti javne službe (uključujući policiju, carinu i oružane snage)	Spasilačke službe	Transport
	Voda i odvodnja	Vlast		Obrana	Civilna odbrana
		Osnovna odbrambena industrija		Policija	Administracija
		Voda		Društvena sigurnost	Vojna odbrana
		Hemijska industrija i opasne materije			Snadbjevanje vodom

⁴⁴ Škero, M., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom savjeta Evrope 2008/114/ES, Bezbjedonosno – informativna agencija, Beograd, 2010., str. 200.

⁴⁵ Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom savjeta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015., str. 194.

5. KRITIČNA INFRASTRUKTURA U BOSNI I HERCEGOVINI

Zaštita kritične infrastrukture je postao ključan prioritet kako Bosne i Hercegovine, tako i većine razvijenih zemalja u svijetu. Unutar svake pojedine zemlje, pa tako i BiH, osim osiguravanja sigurnosti, održivosti i naravno pouzdanosti kritičnih infrastruktura je prepoznata važnost iste, i čiji prekid rada ili uništenje s druge strane može imati značajan utjecaj. Iako u Bosni i Hercegovini kritična infrastruktura ima utvrđena određena načela i instrumente za provedbu zaštite, treba još dodatno prilagoditi legislativu prema EU, kako bi uspješno završila program zaštite iste.

Prema Zborniku sažetaka „Osigurati vitalnu infrastrukturu znači osiguravati niz komponenti protiv raznih opasnosti i prijetnji, neovisno o tome bilo one slučajne ili namjerne. Zaštita kritične infrastrukture podrazumijeva uspostavu opće sigurnosne datoteke koja će obuhvatiti svaki aspekt zaštite, od detaljnih analiza infrastrukture, identifikacije opasnosti i prijetnji do potencijalno korisnih tehnologija. Zaštita kritične infrastrukture predstavlja ozbiljan izazov u upravljanje rizicima.“⁴⁶

Ono što treba znati jeste činjenica da u svijetu sa oskudnim resursima se sve više daje prednost multidimenzionalnoj zaštiti, pogotovo za više sektora u sklopu države. Treba se postaviti pitanje, koji su nam sve resursi i prijetnje na raspolaganju, da bi osigurali otpornost kritičnih infrastruktura. Tačnije, trebamo znati na koje je nivoe sve prijetnje i resurse potrebno obuhvatiti. U Bosni i Hercegovini je prvenstveno potrebno identifikovati različite kritične infrastrukture po određenim sektorskim mjerilima, koji će nam u konačnici donijeti određenu ocjenu kritičnosti kritične infrastrukture.

Bosna i Hercegovina je zemlja u tranziciji od 1996. godine. Kao takva, niz kritičnih infrastruktura i dalje je u vlasništvu države. Privatizacija koja se trebala završiti, nije urađena kako treba. Tako su određeni sektori, pogotovo energetske i sektor telekomunikacija i dalje u vlasništvu države. Ono što je bitno istaći, jeste činjenica, da vlade i pogotovo privatni

---

⁴⁶ Zbornik sažetaka, Dani kriznog upravljanja, 8. Međunarodna znanstveno-stručna konferencija, Veleučilište Velika Gorica, 2015., str. 95.

sektor trebaju zajedno razvijati strategije zaštite, te naravno osiguranja, da bi se odvijao neprekidan rad kritičnih infrastrukture.

U Bosni i Hercegovini se u maju 2018. godine organizovala vježba za procjenu rizika i upravljanja kriznim situacijama od strane odjela za transnacionalne prijetnje Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE). Cilj vježbe je bio podizanje spremnosti i zaštite od terorističkih napada na kritičnu energetske infrastrukturu. Fokus vježbi koje su se organizovale od strane OSCE je bio usmjeren na prijetnje koje dolaze iz cyber prostora, s ciljem poboljšanja partnerskog odnosa između javnog i privatnog sektora radi povećanja energetske infrastrukture u Bosni i Hercegovini.

OSCE naglašava da, „Zbog značaja energetske sektora za regiju i posljedica koje bi teroristički napad mogao izazvati u energetske infrastrukturi, države članice OSCE-a su uspostavile saradnju po ovom pitanju i razvile mehanizme zaštite sigurnosti kritične infrastrukture na regionalnom i državnom nivou. Ova vježba će pomoći Bosni i Hercegovini, njenom energetske sektoru i kompanijama u testiranju i razvoju kapaciteta u smislu odgovora na teroristički cyber napad na industrijske kontrolne sisteme.“⁴⁷

Zbornik sažetaka navodi da, „Većina država, pa tako i Bosna i Hercegovina danas zavisi od kritične infrastrukture koja je kičma nacionalne ekonomije, bezbjednosti i napretka, i nastoji pružiti efikasan i efektivan odgovor na savremene prijetnje, kao što su:

- terorizam,
- organizovani kriminal,
- sukobi,
- prirodne katastrofe i nesreće, ili
- kompjuterski kriminal, posebno u kontekstu vanrednih situacija.“⁴⁸

Svaka država, region, ili pojedinačni objekat kritične infrastrukture, odgovorni su za identifikovanje pretnje od kojih pokušavaju da se zaštite. Direktivom Savjeta 2008/114/EC od 8. decembra 2008. za identifikaciju i određivanje evropske kritične infrastrukture i procjene o

---

⁴⁷ <https://www.osce.org/bs/secretariat/381460>, preuzeto, 26.09.2018.

⁴⁸ Zbornik sažetaka, Dani kriznog upravljanja, 8. Međunarodna znanstveno-stručna konferencija, Veleučilište Velika Gorica, 2015., str. 97.

potrebi poboljšanja njihove zaštite, članom 5, je predviđena obaveza postojanja Plana bezbjednosti operatera.⁴⁹

Neophodno je u Bosni i Hercegovini usaglasiti i koordinirati djelovanje svih nadležnih institucija, da bi se na adekvatan način zaštitila kritična infrastruktura.

5.1. Različiti pristupi za utvrđivanje kritične infrastrukture u BiH

S obzirom da je Bosna i Hercegovina podijeljena na dva entiteta, i Brčko Distrikt, veoma je teško usaglasiti nadležnosti svakog. Tako imamo problem i sa kritičnim infrastrukturama. Legislative koje se primjenjuju potrebno je uskladiti sa direktivama EU. Tako je EU 2004. godine usvojila dokument o zaštiti kritične infrastrukture u borbi protiv terorizma, u kojem se iznose prijedlozi o tome što bi Evropi omogućilo bolje sprječavanje terorističkih napada koji mogu zahvatiti kritične infrastrukture.

Iduće godine je komisija EU usvojila Zelenu knjigu o Evropskom programu zaštite kritične infrastrukture, u kojoj se između ostalog nude moguća rješenja za uspostavu programa i formiranje informacione mreže za uzbuñjivanje uz kritičnu infrastrukturu. EU je tokom godina unaprijedila sistem zaštite kritične infrastrukture.

U Bosni i Hercegovini je neophodno usvojiti strategiju koja bi zaštitila kritičnu infrastrukturu na nivou države, te da se smanje slabosti koji se odnose na istu. Potrebno je utvrditi i označiti ključne kritične infrastrukture na nivou Bosne i Hercegovine, kako bi se poboljšala procjena potrebe njihove zaštite. Ista direktiva koja je jedan od prioriteta za Bosnu i Hercegovinu je ujedno i prva mjera u pristupu utvrđivanja i označavanja procjene potrebe zaštite kritične infrastrukture.

„U EU postoji određen broj kritičnih infrastruktura čiji bi poremećaj u radu ili uništenje imalo znatne prekogranične efekte. To može uključivati prekogranične međusektorske učinke koji su posljedica međusobne ovisnosti među uzajamno povezanim infrastrukturama. Takve Evropske kritične infrastrukture trebalo bi utvrditi i označiti kroz zajednički postupak.

---

⁴⁹ <http://www.securityguardmn.com/o-nama/osnovni-podaci/>, preuzeto, 26.09.2018.

Vrjednovanje sigurnosnih zahtjeva za takve infrastrukture trebalo bi obaviti na temelju pristupa zajedničkog minimuma. Bilateralni programi saradnje među državama članicama u području zaštite kritične infrastrukture predstavljaju dobro uhodano i učinkovito sredstvo u radu s prekograničnim kritičnim infrastrukturama.⁵⁰

U Bosni i Hercegovini je potrebno obuhvatiti utvrđivanja važne imovine, procjenu rizika te utvrđivanje, odabir i određivanja samih prioriteta za protumjere i postupke. S druge strane, efikasnost u utvrđivanju rizika, prijetnji i slabosti u određenim sektorima zahtijeva komunikaciju između vlasnika/operatora kritičnih infrastrukture. U tom slučaju, Bosna i Hercegovina mora prikupljati informacije po pitanju kritične infrastrukture, koje se nalaze na njenom državnom području.

Federacija BiH, RS i Brčko Distrikt zajednički trebaju izraditi sam postupak za utvrđivanje i označavanje kritične infrastrukture, te kroz međusobni pristup procijeniti potrebu poboljšanja zaštite takvih infrastrukture. Samo na taj način se opseg djelovanja može riješiti efikasnije, ali opet kroz donošenje određenih mjera u skladu s načelima koji su određeni na nivou EU.

Bosna i Hercegovina je tranzicijska zemlja, i kao buduća članica EU mora ispuniti određene zahtjeve u utvrđivanju potencijalnih kritičnih infrastrukture. Tako, međusektorska mjerila moraju obuhvatiti sljedeće:

- broj žrtava (koji se procjenjuje s obzirom na mogući broj mrtvih i ranjenih),
- ekonomske posljedice (koje se procjenju s obzirom na značaj ekonomskog gubitka, uključujući moguće utjecaje na okoliš),
- utjecaj na javnost (koji se procjenjuje s obzirom na utjecaj na povjerenje javnosti, tjelesne patnje i remećenje svakodnevnog života; uključujući gubitak osnovnih usluga).⁵¹

---

⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32008L0114>, preuzeto, 26.09.2018.

⁵¹ Isto

5.2. Zakon o obezbjeđenju lica i imovine u BiH

Obezbjeđenje lica i imovine uslovljeno je karakterom društveno - ekonomskih i političkih odnosa. Na području bivše Jugoslavije poslije II Svjetskog rata sistem obezbjeđenja bio je regulisan određenim zakonskim i podzakonskim aktima. Sedamdesetih godina prošlog vijeka na snagu stupa Zakon o društvenoj samozaštiti, kojim se pobliže određuju ovlaštenja pripadnika službi obezbjeđenja. Ovaj zakon je bio pravni osnov za preduzeća kako bi mogla donijeti interne akte o organizaciji i načinu rada službe obezbjeđenja. Bitno je napomenuti da je ovim zakonom određeno mjesto i uloga organa unutrašnjih poslova u zaštiti imovine, a ta uloga bila je uglavnom preventivnog karaktera.

Zakonom o obezbjeđenju lica i imovine uređuje se „djelatnost obezbjeđenja lica i imovine, uslovi za osnivanje privrednih društava i javnih preduzeća koja obavljaju poslove obezbjeđenja lica i imovine, način obavljanja poslova obezbjeđenja lica i imovine, nadzor nad poslovima obezbjeđenja lica i imovine koji nisu određeni kao poslovi Ministarstva unutrašnjih poslova i drugih republičkih organa uprave, detektivska djelatnost, način obavljanja detektivskih poslova u obliku detektivskih agencija, prava i obaveze privatnih detektiva, kao i nadzor nad njihovim radom.“⁵²

Prema ovom Zakonu, privredna društva i detektivske agencije koje imaju odobrenje za obavljanje poslova obezbjeđenja lica i imovine, odnosno detektivske poslove, ne smiju obavljati poslove obezbjeđenja lica i imovine, koji su u nadležnosti Ministarstva i drugih republičkih organa uprave, te primjenjivati operativne metode i sredstva koja na osnovu posebnih propisa primjenjuje Ministarstvo i drugi nadležni republički organi uprave.

Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine naglašava sljedeće po pitanju djelatnosti:

- „Djelatnost obezbjeđenja lica i imovine obuhvata poslove obezbjeđenja lica i imovine koji se sprovode fizičkim ili tehničkim obezbjeđenjem.
- Pod djelatnošću obezbjeđenja lica i imovine ne podrazumijeva se ulično patroliranje.

---

⁵² Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, Službene novine Federacije BiH, br.78/08., član 1.

- Poslove fizičkog obezbjeđenja, odnosno neposrednog čuvanja i obezbjeđivanja lica i imovine, sa različitim nivoima ovlašćenja, obavljaju pripadnici fizičkog obezbjeđenja i pripadnici vlastite službe obezbjeđenja.
- Pripadnici fizičkog obezbjeđenja, u smislu ovog zakona su lica zaposlena u privrednim društvima koja obavljaju djelatnost obezbjeđenja lica i imovine fizičkim obezbjeđenjem.
- Vlastitu službu obezbjeđenja mogu imati privredna društva i druga pravna lica radi vršenja zaštite radnika i imovine unutar vlastitog poslovnog prostora.“⁵³

5.3. Javno – privatno partnerstvo u zaštiti kritične infrastrukture

Kako u Bosni i Hercegovini, tako i na nivou Evropske unije postoje mnogi primjeri dobre prakse javno – privatnog partnerstva po pitanju zaštite kritične infrastrukture. Iako je u BiH kritična infrastruktura u vlasništvu države, nju štite privatne zaštitarske kompanije na najvišem nivou pružanja usluge.

Zakonom u Bosni i Hercegovini o zaštiti kritične infrastrukture je stvoren određeni normativni okvir prvenstveno za definisanje, identifikaciju i određivanje kritične infrastrukture.

Iako je BiH dosta nerazvijena zemlja, „Privatna zaštita je na dosta visokom nivou kvalitete usluga, stručnosti, profesionalnosti i znanja. Pogotovo se u praksi pokazala zaštitarska agencija Securitas kao vodeća po pružanju kvalitetne zaštite. Pored nje, ordiniraju i brojne druge agencije. Samo Securitas ima preko 2000 zaposlenih zaštitara koji svakodnevno brinu o sigurnosti imovine i osoba u Bosni i Hercegovini, što uveliko doprinosi sveukupnoj razini sigurnosti kritične infrastrukture. Samim tim, Securitas kao najveća agencija u BiH je postala sastavni dio nacionalne sigurnosti.“⁵⁴

Svakako, privatni sektor uveliko doprinosi zaštiti državne sigurnosti, opet s ciljem sprječavanja i uklanjanja posljedica štetnih, izvanrednih ili kriznih događaja i skraćivanja vremena povratka u normalno stanje.

---

⁵³ Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, Službene novine Federacije BiH, br.78/08., član 4 i 5.

⁵⁴ <https://www.securitas.ba/o-nama/securitas-bih/agencija-securitas-sigurnost1/>, preuzeto, 26.09.2018.

6. ODNOS KRITIČNE INFRASTRUKTURE I PRIVATNE ZAŠTITE BOSNE I HERCEGOVINE

6.1. Uloga privatne zaštite u zaštiti objekata i prostora u Bosni i Hercegovini

Djelatnost privatne zaštite većim je dijelom koncentrisana u urbanim sredinama, većim gradovima i naseljima, posebno u sredinama s razvijenijom ekonomskom aktivnošću. To se prije svega odnosi na Sarajevo u kojem se nalazi najveći broj subjekata koje provode privatnu zaštitu, te veće centre kao što su Banja Luka, Tuzla, Mostar, Zenica i slično.

Kao što navodi Krajčak, „Privatna zaštita provodi se kao fizička i tehnička zaštita raznih ekonomskih i stambenih objekata, fizička i tehnička zaštita objekata od značaja za odbranu zemlje, fizička i tehnička zaštita objekata kritične infrastrukture, fizička i tehnička zaštita kulturnih dobara i stvari od naučnog, umjetničkog, historijskog ili tehničkog značaja, fizička i tehnička zaštita objekata s visokom prijetnjom poslovanja (finansijske institucije), fizička i tehnička zaštita ugostiteljskih objekata (disco i noćni klubovi), fizička i tehnička zaštita javnih i drugih površina, neposredna fizička zaštita osoba, fizička i tehnička zaštita pri poslovima osiguranja i pratnje novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti, te zaštitari i čuvari koji obavljaju redarske poslove za vrijeme javnih okupljanja i sportskih natjecanja“.⁵⁵

Takođe, Krajčak navodi sljedeće: „Zaštitari pri obavljanju poslova fizičke zaštite imaju pravo primijeniti određene ovlasti pri provjeri identiteta osoba, davanja određenih upozorenja i zapovijedi, privremenog ograničenja slobode kretanja, pregleda osoba, predmeta i prometnih sredstava, osiguranja mjesta događaja, upotrebe zaštitarskog psa, upotrebe fizičke snage i upotrebe vatrenog oružja, dok čuvari ne mogu koristiti psa, fizičku snagu i oružje.“⁵⁶

S druge strane, tehnička zaštita osoba i imovine se provodi upotrebom i korištenjem elemenata, konstrukcija, uređaja, te sistema tehničke zaštite, a koristi se u svrhu protuprovalne, protuprepadne, protusabotažne i protuterorističke zaštite, zaštite od nedopuštenog pristupa u štćene prostore, zaštite od unošenja eksplozivnih, ionizacijskih i

---

⁵⁵ Krajčak, I., Uloga privatne zaštite u urbanoj sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2014., str. 78.

⁵⁶ Isto, str. 78.

drugih opasnih tvari, zaštite od iznošenja, odnosno otuđenja šticeh predmeta, te zaštite prilikom obavljanja poslova osiguranja i pratnje novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti.

Kad je u pitanju zaštita objekata s visokom prijetnjom po osobe i imovinu u Bosni i Hercegovini, onda možemo istaći da se sve veća pažnja usmjerava ka tehničkoj zaštiti. Kao što je poznato, koncept tehničke zaštite objekata podrazumijeva izgradnju složenih elektronskih sistema koji omogućuju pouzdano otkrivanje, alarmiranje i blagovremenu dojavu neželjenih pojava u nadležni interventni centar. U kontekstu toga, kao značajan segment tehničke zaštite objekata razmatra se i tehnička zaštita od neovlaštenog pristupa ili rečeno jezikom svakodnevnice od provale i krađe.

6.2. Zaštita objekata s visokom prijetnjom po osobe i imovinu u BiH

Nacionalne kritične infrastrukture čine sistemi, mreže i objekti od nacionalne važnosti, čiji prekid djelovanja ili prekid isporuke roba ili usluga može imati ozbiljne posljedice na nacionalnu sigurnost, zdravlje i živote ljudi, imovinu i okoliš, sigurnost i ekonomsku stabilnost i neprekidno funkcioniranje vlasti. Kao što navodi Krajčak: „Nacionalne kritične infrastrukture dijele se u sektore, kao što su energetika, komunikacijska i informaciona tehnologija, zdravstvo, vodoprivreda, hrana, finansije, proizvodnja, skladištenje i prevoz opasnih tvari, javne službe, te nacionalni spomenici i vrijednosti.“⁵⁷

Osnovni cilj zaštite kritične infrastrukture jeste osigurati funkcionalnost, neprekidno djelovanje i isporuku usluga ili robe kritične infrastrukture. Osim toga, jedan od ciljeva zaštite kritične infrastrukture jeste spriječiti ugrožavanje iste.

Direktno su odgovorni vlasnici određenih kritičnih infrastrukture. Takođe, oni su odgovorni i za samo upravljanje i zaštitu kritičnih infrastrukture u svim mogućim uvjetim, i s druge strane su dužni izraditi analizu rizika, kao podlogu za izradu sigurnosnog plana.

Krajčak takođe navodi da „U zemljama članicama EU kao i u širem okruženju, u posljednje se vrijeme naglašava potreba značajnije uloge privatne zaštite u svim segmentima opće društvene sigurnosti. Tako zaštitarske kompanije sve više preuzimaju i vrlo osjetljive

---

⁵⁷ Krajčak, I., Uloga privatne zaštite u urbanoj sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2014., str. 79.

operativne poslove policije, kao što su primjera radi zaštitni poslovi u zračnim lukama, osiguranje objekata kritične infrastrukture, osiguranje visoko vrijednih kulturnih dobara, osiguranje osoba, osiguranje i pratnje novca i drugih dragocjenosti visoke vrijednosti i dr. Stoga se ukazuje potreba za stalnim osavremenjivanjem postojeće legislative koja uređuje područje sigurnosti, te kontinuiranog usavršavanja osoba koje će obavljati navedene poslove na najvišoj stručnoj razini. Isto tako, unatoč sveprisutnim ekonomsko - socijalnim problemima koji pritišću cjelokupnu ekonomiju, pa tako i ekonomsku djelatnost privatne zaštite, što se prije svega očituje u neprimjereno niskoj cijeni rada zaštitara i čuvara, potrebno je kontinuirano provoditi mjere unaprjeđenja zaštitarske djelatnosti, radi postizanja najviše moguće tačke opće društvene sigurnosti.⁵⁸

Kako u EU, tako i u Bosni i Hercegovini, Krajiček govori, da „kritična infrastruktura obuhvata brojna područja ekonomije, uključujući bankarstvo i finansije, energetske uređaje i mreže, komunikacijsku i informacionu tehnologiju, sisteme snadbijevanja pitkom vodom i električnom energijom, javni zdravstveni sistem i njegovu opremu, proizvodnju, skladištenje i prijevoz opasnih tvari, a obuhvata također i ključne državne službe.“⁵⁹

U skladu sa savremenim sigurnosnim trendovima i standardima, takođe se i mijenja sama uloga policije pri pružanju određenih aktivnosti. Tačnije, odnosi se na aktivnosti koje preuzimaju unutrašnje zaštitarske službe aerodroma, ili vanjske zaštitarske kompanije, koje s druge strane obavljaju poslove privatne zaštite.

Stoga, navedene poslove obavljaju isključivo osobe koje imaju izdano dopuštenje za obavljanje poslova privatne zaštite - zaštitara, obzirom da se pri obavljanju navedenih poslova primjenjuju ovlasti zaštitara. U dijelu privatne zaštite gdje se provodi tehnička zaštita, tehnologija koja obuhvata razne uređaje i sisteme tehničke zaštite jedna je od onih koja se uz informatičku razvijaju najbrže, pa se svakim danom predstavljaju i implementiraju različite inovativne metode tehničke zaštite osoba i imovine.

---

⁵⁸ Krajiček, I., Uloga privatne zaštite u urbanoj sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2014., str. 79.

⁵⁹ Isto, str. 79.

6.2.1. Efekti zaštite

Simić i Bošković navode da „Pravilno koncipiran sistem tehničke zaštite treba da omogući da dežurno lice bude što je moguće ranije upozoreno na pokušaj neautorizovanog ulaska u prostore koji se štite. To znači da treba primjeniti takva sredstva i uređaje koji će omogućiti postizanje određenih efekata zaštite, odnosno pružiti adekvatan nivo zaštite. Koji se efekti zaštite mogu postići u tehničkoj zaštiti od neovlaštenog pristupa?“⁶⁰

Takođe, Simić i Bošković ujedno i daju odgovor na postavljeno pitanje:

„U najširem smislu, pod zaštitom od neovlaštenog pristupa se podrazumijeva primjena mjera koje omogućuju da se spriječi, detektuje, procjeni i neutrališe neovlašten pristup restriktivnom prostoru, spolja i iznutra.“⁶¹

Pod restriktivnim prostorom se u ovom kontekstu podrazumijevaju kako otvoren, tako i zatvoren prostor, pojedine prostorije, dijelovi prostorija i sl, tj. sve vitalne cjeline koje su zbog svog osjetljivog sadržaja dostupne samo određenim licima. Znači „Efekti zaštite su:

- sprječavanje ulaska u restriktivan prostor,
- detekcija (alarmiranje) neovlaštenog pristupa,
- procjena događaja u alarmu,
- neutralizacija pojave, odnosno intervencija.“⁶²

Pri ovome treba znati kojim se komponentama ti efekti postižu, jer je njihov odabir vrlo značajan u konceptu sveobuhvatnog sagledavanja zaštite od neovlaštenog pristupa. Sprječavanje se postiže fizičkim barijerama (ograda, bezbjedna vrata i prozori, kase), bravama (na vratima, prozorima), fizičkim obezbjeđenjem, kontrolom pristupa (bedževi, identifikacione kartice) i osvjetljenjem prilaznih puteva. Detekcija se postiže primjenom alarmnih sistema (za perimetar, periferne dijelove objekta, unutrašnje prostore, pojedine predmete). U funkciji procjene su osvjetljenje (spoljne i unutrašnje), komunikacione veze

---

⁶⁰ Simić, R., Bošković, M., Fizičko – tehnička zaštita objekata (priručnik), Institut bezbjednosti, Beograd, 1991., str. 79.

⁶¹ Isto, str. 81.

⁶² Isto, str. 83.

(unutrašnje i spoljne) i televizija zatvorenog kruga. Za neutralizaciju se koristi fizičko obezbjeđenje, dobro obučena interventna grupa, locirana u objektu ili van njega.

Ukoliko sva četiri navedena efekta zaštite nisu dobro ukomponovana u zaštitni sistem, onda ni njegova funkcija neće biti na projektovanom nivou. U nekim slučajevima takav sistem će potpuno pasti. Na primjer, ako alarm nema kome da se dojadi, ili ako na njega nema ko da odgovori, sistem gubi svoju osnovnu funkciju. U tom slučaju on ima samo psihološko dejstvo na potencijalnog provalnika, u smislu odvratanja od planirane aktivnosti.

6.2.2. *Nivoi zaštite*

Nema univerzalnog, „najboljeg“ sistema tehničke zaštite koji bi bio primjenjiv u svim slučajevima. Jer, kako Simić i Bošković naglašavaju, „sistem se u najopštijem slučaju, projektuje prema značaju objekta i vrijednosti njegovih sadržaja. Ali, to ne znači da se ne mogu dati neke opšte podjele u pogledu nivoa zaštite. U zavisnosti od toga koje se mjere i u kom obimu primjenjuju i koji se efekti zaštite time postižu, moguće je realizovati sisteme zaštite različitih nivoa.“⁶³

Problem nastaje onog trenutka kada treba izvršiti kategorizaciju tih nivoa, jer, reći da je zaštita minimalna, srednja ili maksimalna znači imati određene kriterijume koji omogućuju takvu klasifikaciju. A u oblasti zaštite od neovlaštenog pristupa još uvijek nema standardizovanih kriterijuma, pa se kategorizacije rade proizvoljno.

Zbog takvog stanja, i pogotovo zbog zaštite objekata sa visokom prijetnjom po osobe i imovinu kako u Bosni i Hercegovini, tako i u svijetu se mogu naći različiti pristupi kategorizaciji. Prema Simiću i Boškoviću: „Najprikladnijom se čini podjela prema efektima dejstva, koja daje pet nivoa sistema zaštite i to:

- nivo 1, minimalna zaštita,
- nivo 2, nizak nivo zaštite,
- nivo 3, srednji nivo zaštite,
- nivo 4, visok nivo zaštite,

---

⁶³ Simić, R., Bošković, M., Fizičko – tehnička zaštita objekata (priručnik), Institut bezbjednosti, Beograd, 1991., str. 84.

- nivo 5, maksimalna zaštita.

Pri ovome bi se moglo postaviti pitanje: „Da li je moguće izvršiti klasifikaciju objekata prema namjeni, tako da se svakoj vrsti objekta „dodijeli“ određeni nivo zaštite?“. Rješavanju problema se ne može prići tako jednostavno, kako to u prvi mah izgleda, s obzirom da, sem značaja objekta i vrijednosti njegovih sadržaja, nivo zaštite određuju i drugi faktori, a prije svega vrsta prijetnji.“⁶⁴

Npr. u Securitas agenciji se tako stvarna zaštita rješava od slučaja do slučaja, sagledavanjem svakog objekta ponaosob. Jedino je moguće dati preporuke za minimalne nivoe zaštite koje određene vrste objekata treba da imaju, a nadogradnja bi se predviđjela prema potrebi.

- **Nivo 1** - minimalna zaštita omogućuje sprječavanje neovlaštenog pristupa spolja primjenom jednostavnih fizičkih barijera - standardnih vrata i prozora sa običnim bravama. Primijenjen je u stambenim zgradama i mnogim javnim objektima.
- **Nivo 2** - nizak nivo zaštite omogućuje sprječavanje i detekciju neovlaštenog pristupa spolja. Ovo se postiže ojačanim vratima, prozorskim rezama i rešetkama, visokobezbjednim bravama, osvjetljenjem vrata i prozora i baznim alarmnim sistemom sa lokalnim alarmiranjem. Često se primjenjuje u privatnim kućama i stanovima, manjim ekspoziturama banaka, prodavnicama.
- **Nivo 3** - srednji nivo zaštite omogućuje sprječavanje, detekciju i procjenu neovlaštenog pristupa spolja i djelimično iznutra. U te svrhe koriste se komponente zaštite kao u nivou 2, dopunjene fizičkom ogradom oko perimetra štice objekta, daljinskim alarmiranjem i fizičkim obezbjeđenjem (čuvar) snabdjevenim sredstvom za komuniciranje sa odgovarajućom službom. Preporučuje se za objekte koji sadrže predmete ili materijale čije je otuđenje motivisano isključivo materijalnim razlozima.
- **Nivo 4** - visok nivo zaštite omogućuje sprječavanje, detekciju i procjenu neovlaštenog pristupa spolja i iznutra. Sem komponenti nivoa 3, ovaj nivo zahtijeva i televiziju zatvorenog kruga, perimetarski alarmni sistem, bezbjednosno osvjetljenje oko i unutar objekta, kontrolu pristupa u restriktivan prostor i prostorije, kao i dobro obučenu službu fizičkog obezbjeđenja snabdjevenu odgovarajućim sredstvima za komuniciranje. Preporučuje se za one objekte čiji sadržaji imaju veliku materijalnu ili društvenu vrijednost i čiji bi gubitak ili kompromitacija imali kratkotrajne posljedice

---

⁶⁴ Isto, str. 86.

na radni proces i poslovnost. Tu spadaju određeni proizvodni pogoni, energetska i strateški objekti i sl.

- **Nivo 5** - maksimalna zaštita. Uz već pomenute komponente nivoa 4, sistem maksimalne zaštite sadrži i kompleksan alarmni sistem sa nadzorom sa jednog ili više mjesta, kao i interventnu grupu prisutnu 24 časa, naoružanu i ovlaštenu da neutrališe ili suzbije svaku prijetnju šticeenom objektu do dolaska spoljne pomoći. Maksimalna zaštita se preporučuje za one objekte čiji sadržaji imaju veliku materijalnu ili društvenu vrijednost, a čiji bi gubitak ili kompromitacija imali trajne ili dugoročne posljedice na radni proces ili druge aktivnosti. Tu spadaju objekti od posebnog društvenog interesa i velikog strateškog značaja.

Treba imati u vidu da se nadgradnjom sistema zaštite ne postiže uvijek i viši nivo zaštite. Jer, određeni nivo mora da ispuni sve tražene kriterijume, što u nadgradnji nije uvijek moguće postići. Na primjer, ako se u srednji nivo zaštite uvede i televizija zatvorenog kruga, neće se dobiti visok nivo zaštite. Rezultat je srednji nivo sa karakteristikama visokog nivoa.

6.3. Unaprjeđenje mjera zaštite

Da bi se unaprijedile mjere zaštite, potrebno je provesti niz aktivnosti pri samom planiranju tehničke zaštite. Sam proces uvođenja tehničkih mjera zaštite treba posmatrati kao jedan složen proces koji zahtijeva niz aktivnosti ukoliko se želi dobiti efikasan zaštitni sistem. Prvenstveno, treba izvršiti sistemsko planiranje zaštite, sagledavajući sve faktore koji su od značaja za sigurnost onoga što se čuva i štiti.

Naprije je potrebno znati odgovor na sljedeća tri pitanja, kao što navode Simić i Bošković:

- „šta se štiti,
- koliko je to značajno i sa kog aspekta i
- da li je cijena zaštite opravdana s obzirom na vrijednost onoga što se štiti?“⁶⁵

---

⁶⁵ Simić, R., Bošković, M., Fizičko – tehnička zaštita objekata (priručnik), Institut bezbjednosti, Beograd, 1991., str. 89.

Takođe, Stajić u samom planiranju navodi da su moguća dva različita pristupa, u zavisnosti od toga da li se ono vrši u toku gradnje objekta ili u toku njegove eksploatacije.

- a) „U prvom slučaju je moguće, u zavisnosti od značaja objekta, njegove lokacije, potencijalnih opasnosti i posljedica, predvidjeti sve potrebne mjere zaštite i dobrim dijelom ih realizovati.
- b) U drugom slučaju se zaštita mora planirati na osnovu postojećeg stanja objekta, gledano sa svih aspekata njegove ugroženosti. To znači da se na licu mjesta snima stanje svih činilaca koji utiču na bezbjednost objekta i ljudi u njemu, na osnovu toga se daje bezbjednosna procjena ugroženosti po svim vidovima predvidivih opasnosti, a potom predlože odgovarajuće mjere zaštite. U praksi je ovaj drugi slučaj mnogo češći, jer se zaštiti još uvijek ne daje pravo mjesto u toku investicionih planova i programa, pa najčešće pojava ekscesa inicira sprovođenje zaštitnih mjera.“⁶⁶

Zaštitni sistem u svakom slučaju treba da bude projektovan da, prvenstveno na adekvatan način čuva korisnikova dobra od svih predvidivih prijetnji i da omogući blagovremen i uspješan odziv u slučaju pokušaja nasrtaja na štićena dobra.

Analiza prijetnji

Prva aktivnost u projektovanju sistema tehničke zaštite treba da bude analiza prijetnji, na šta ukazuje i jedno od osnovnih načela u zaštiti: „Zaštita se sprovodi samo u odnosu na identifikovane prijetnje“.

Analiza prijetnji podrazumijeva sagledavanje svih unutrašnjih i spoljašnjih prijetnji objektu, njihovih vrsta i karakteristika potencijalnih izvršilaca, i treba je sprovesti u saradnji sa korisnikom objekta i nadležnim organom unutrašnjih poslova.

Snimanje stanja

Pod snimanjem stanja se podrazumijeva sagledavanje na licu mjesta svih činilaca značajnih za sigurnost objekta i slabosti u postojećem zaštitnom sistemu, bez obzira da li on sadrži i tehničku zaštitu, ili je baziran samo na fizičkom obezbjeđenju.

---

⁶⁶ Stajić, Lj., Osnovi bezbjednosti sa osnovama istraživanja bezbjednosnih pojava, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2005., str. 63.

Prema Stajiću, „Snimanje stanja se vrši u saradnji sa korisnikom objekta, koji je upoznat sa svim bezbjednosnim potrebama objekta, i licem koje je upućeno u tehnologiju rada objekta. Ono počinje od perimetra objekta osmatranjem:

- trase ograde,
- prostora sa njene spoljašnje i unutrašnje strane,
- površine između ograde i objekta,
- spoljašnjosti i unutrašnjosti objekta,
- prostorija i predmeta koje treba štiti.“⁶⁷

Pri ovome se posebno sagledava tehnološki proces rada i međusobno komuniciranje zaposlenih u objektu, prihvatanje i kretanje stranaka, kao i organizovanost i uloga službe fizičkog obezbjeđenja. Takođe se sagledava funkcija i stanje sistema tehničke zaštite, ako je on ugrađen, kao i način njegovog održavanja i servisiranja.

Procjena ugroženosti

Od stepena procjene ugroženosti zavisi u kom obimu će biti primjenjena tehnička sredstva zaštite predviđena izabranim nivoom zaštite i kako će ona biti raspoređena i funkcionalno povezana. To znači da procjena ugroženosti predstavlja bazu za izradu projektnog zadatka tehničke zaštite i u tom smislu ovoj aktivnosti treba posvetiti odgovarajuću pažnju. Jer, površno urađena procjena vodi ka izgradnji neadekvatnog zaštitnog sistema, a kasnija korekcija je moguća jedino uz dodatna materijalna ulaganja.

Procjena ugroženosti se daje u saradnji sa korisnikom objekta i odgovarajućom službom organa unutrašnjih poslova. Dalje aktivnosti su slične onima koje su uobičajne u investicionoj izgradnji objekta.

Projektni zadatak

Projektnim zadatkom se definišu svi zahtjevi za tehnički sistem zaštite, odnosno daje njegova koncepcija. Tako se njime tačno određuju prilazi, prostori i predmeti koje treba štiti, prostori

---

⁶⁷ Stajić, Lj., Osnovi bezbjednosti sa osnovama istraživanja bezbjednosnih pojava, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2005., str. 67.

koje treba vizuelno nadgledati, način i mjesto signalizacije alarma, vremenski režimi rada pojedinih zaštitnih zona i sl.

Rakić navodi sljedeće: „Da bi zaštitni sistem bio u neprekidnoj funkciji, projektnim zadatkom se definišu zahtjevi u pogledu rezervnog napajanja, kao zamjene u slučaju ispada napona gradske mreže. Posebno se naglašavaju zahtjevi u pogledu estetike diktirane sadržajima objekta i namjenom njegovih prostorija, kao i u pogledu očuvanja autentičnosti kada su u pitanju objekti kulturno historijskog značaja.“⁶⁸

Kako je projektni zadatak baza na kojoj se zasniva koncepcija sistema tehničke zaštite, to je vrlo značajno sagledati sve potrebe objekta još u ovoj fazi. U tom cilju neophodno je da u njegovoj izradi, osim stručnog lica ovlaštenog za rad na poslovima tehničke zaštite, aktivno učestvuju i druga lica zainteresovana za izgradnju zaštitnog sistema, a koja raspolažu svim podacima o pojedinačnim vrijednostima sadržaja objekta i metodologiji rada u njemu.

Projekat tehničke zaštite

Projektni zadatak, ovjeren od strane investitora, predstavlja osnovu za izradu projekta sistema tehničke zaštite. Projektom se definišu vrste uređaja i mjesta njihove ugradnje, zahtjevi u pogledu njihovih tehničkih karakteristika, način povezivanja, način vođenja instalacija, faze realizacije, ukoliko se radi o složenom sistemu zaštite, i ostali parametri shodno projektantskim preporukama.

Revizija projekta tehničke zaštite je značajna faza u nizu aktivnosti koje se sprovode prije same izgradnje sistema, jer se njome potvrđuje da li su pri izradi projekta uvaženi svi projektni zahtjevi. Može se slobodno reći da ova faza predstavlja garanciju da je osmišljena koncepcija sistema tehničke zaštite u projektu i prezentovana, ukoliko je revident stručno lice ovlašteno za projektovanje sistema tehničke zaštite.

---

⁶⁸ Rakić, M., Bezbjednosna preventiva, IPS, Beograd, 2006., str. 28.

Izbor opreme i izvođača

Na osnovu izrađenog projekta, a po izvršenoj reviziji, pristupa se izboru opreme i izvođača. Najpovoljniji ponuđač se odabira shodno Zakonu o investicionoj izgradnji, uz uvažavanje svih tehničkih zahtjeva za opremu definisanih projektom tehničke zaštite.

Addis navodi da je „u ovoj fazi potrebno konsultovati i projektanta, kako se zbog nedovoljnog poznavanja opreme ne bi napravio pogrešan izbor. Što se tiče izbora izvođača, ako se izuzmu radovi oko postavljanja instalacija, najbolje je da to bude proizvođač opreme koja je odabrana. Za ovakav stav postoje dva važna razloga:

- a) Prvo, to garantuje uspješno povezivanje opreme i puštanje sistema u rad i olakšava kasnije servisiranje.
- b) Drugo, na ovaj način se sužava krug lica koja su upoznata sa zaštitnim sistemom, što je sa bezbjednosnog aspekta vrlo značajno (smanjena je mogućnost kompromitacije sistema).“⁶⁹

Eksploatacija sistema

Po puštanju sistema u probni rad i otklanjanju uočenih nedostataka u utvrđenom vremenskom periodu, sistem se konačno predaje korisniku na upotrebu. To je faza eksploatacije sistema. U ovoj fazi treba imati dobro obučeno lice za rukovanje sistemom, jer i najbolje osmišljen i realizovan sistem bez odgovarajućeg stručnog nadzora nema svoju punu funkciju.

Servisiranje i održavanje

Sistem u eksploataciji se mora održavati i povremeno servisirati. To bi bila posljednja karika u navedenom lancu pravilno planiranog i stručno realizovanog sistema tehničke zaštite.

I ova karika ima svoj veliki oslonac u dobro obučenom osoblju, koje može biti iz ovlaštenih organizacija, a može biti organizovano i na nivou korisnika objekta. Ovo drugo je naročito pogodno u slučajevima kada se više zaštićenih objekata nalazi na jednom užem području, pa postoji ekonomska opravdanost zapošljavanja i obuke lica samo u ove svrhe. Nije potrebno

---

⁶⁹ Addis, K., Black gold: The nation's security blanket, Security management No 9, 1990., str. 90.

naglašavati koje su prednosti unifikacije opreme tehničke zaštite na jednom području, s obzirom na eksploataciju, održavanje i servisiranje sistema.

Završna razmatranja

S druge strane, Bowers naglašava da „Moramo ukazati na još neke činjenice koje se zbog svog značaja ne smiju izgubiti iz vida pri planiranju tehničke zaštite.

- a) Prvo, u cijelom lancu pomenutih aktivnosti treba održati određeni nivo konspiracije. Jer, što god je više lica upoznato sa koncepcijom zaštite i vrstom primjenjene opreme, sistem postaje ranjiviji i slabi mu zaštitna funkcija.
- b) Drugo, treba ispoštovati načelo u zaštiti koje glasi: „Ako treba realizovati zaštitu, tada organizaciju rada treba podići na odgovarajući nivo“. Bez prilagođenja organizacije rada novim uslovima, nastalim ugradnjom zaštitnog sistema, neće se postići projektovani nivo zaštite.
- c) Treće, ako postoji dilema da li uvesti sistem tehničke zaštite, ili postoji i najmanja sumnja u opravdanost ovakve investicije, treba znati da:
  - ✓ pravilno koncipiran i realizovan sistem tehničke zaštite podiže nivo bezbjednosti objekta i njegovih sadržaja, do nivoa za koji je projektovan,
  - ✓ uvođenje sistema tehničke zaštite povećava radnu disciplinu što, opet, doprinosi povećanom nivou bezbjednosti, a i boljim efektima rada,
  - ✓ sistem tehničke zaštite se materijalno isplati u relativno kratkom vremenu kroz bonifikaciju koju daju neka osiguravajuća društva na premiju osiguranja, a za objekte koji imaju ugrađen zaštitni sistem.“⁷⁰

---

⁷⁰ Bowers, D.M., Access control and personal identification systems, Butterworld, USA, 1988., str. 114.

7. ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE – studija slučaja KJKP „TOPLANE SARAJEVO“

Toplane Sarajevo su osnovane 3. novembra 1977. godine kao samostalna organizacija. Dvije godine nakon toga otpočela je rekonstrukcija i konverzija kotlovnica na prirodni gas. Bio je to značajan korak Toplana Sarajevo ka smanjenju zagađenosti zraka u gradu i povećanju ekonomičnosti toplifikacijskih sistema. Od tada, pa sve do danas kompanija će zaštitu čovjekove sredine održati u samom vrhu svojih prioriteta. Tri osnovne funkcije:

- zagrijavanje preko 51.000 stanova i 2.700 pripadajućih poslovnih prostora i objekata priključenih na sistem centralnog zagrijavanja,
- zaštita prirodne sredine, i
- održavanje stabilnog energetskeg sistema Kantona Sarajevo.⁷¹

U sklopu ovog dijela, pokušaćemo predstaviti procjenu ugroženosti jednog od objekata Toplana Sarajevo, tačnije područnu jedinicu Alipašino Polje.

Prema KJKP za proizvodnju i distribuciju toplotne energije d.o.o.: „Područna jedinica Alipašino Polje u svojoj nadležnosti ima objekte u kojima se odvija tehnološki proces pripreme i isporuke toplotne energije za stanovništvo. U objektima se nalaze prostorije u kojima boravi personal koji obavlja administrativne poslove u okviru svojih nadležnosti i personala koji radi u tehnološkom procesu i poslovima tehničkog održavanja.“⁷²

Područna jedinica je smještena u prizemlju poslovno - tehničke zgrade u ulici Semira Frašte. U istoj zgradi se nalazi uprava Toplana Sarajevo.

Unutrašnji dio poslovnog prostora podijeljen je na tri dijela. U srednjem dijelu i na spratu objekta se nalaze kancelarije direktora i njegovih pomoćnika. U desnom dijelu objekta gledajući u pravcu glavnog ulaza, u prizemlju objekta nalazi se Centar za korisnike odnosno blagajne za naplatu potraživanja od građana za izvršene usluge. Za vrijeme pružanja usluga osigurano je prisustvo čuvara - zaštitara iz angažovane Agencije za zaštitu ljudi i imovine. U upravnom dijelu zgrade nalaze se kancelarije, priručni magacin, arhiva, ulazno - izlazni holovi, šalter soba za potrošače (Centar za korisnike) i trafo stanica. Na lijevoj strani objekta

⁷¹ <http://toplanesarajevo.ba/onama.php>, preuzeto, 20.11.2018.

⁷² Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 2.

uključujući i sve prostore na južnoj strani smještene su kancelarije i proizvodni pogon kotlovnice K-5. Ovo su prostorije osoblja u sistemu tehnološkog procesa za proizvodnju i distribuciju toplotne energije. Vanjski dio zgrade obuhvata parking prostor i prilazne puteve zgradi, a uz samu zgradu smješten je rezervoar za gorivo. Cijela lokacija objekta ograđena je metalnom ogradom visine oko 2 metra i veoma dobro osvijetljena rasvjetom oko cijelog objekta. Lokacija je pokrivena kamerama, a prenos slike ide na monitor na kome nadzor vrši portir-recepcionar tokom 24 sata neprekidno. Lokacija i sama zgrada nemaju ugrađen alarmni sistem.

Prema KJKP za proizvodnju i distribuciju toplotne energije d.o.o.: „Oprema i drugi predmeti i dokumenta koja se nalaze u objektu te stepen rizika od njihovog oštećenja, otuđenja ili uništenja:

- U prostorima koji se koriste u funkciji je sljedeća tehnološka oprema: kotlovi, pumpe, magacinski prostori, radionice, server soba, arhiva, trafostanica, sistem centralnog grijanja, elektroinstalacije jake struje, telefonske instalacije, vodovodne i kanalizacione instalacije, oprema za gašenje požara, telekomunikaciona i telemetrijska oprema, hidrantska mreža sa ormarićima, crijevima i mlaznicama.
- Toplane Sarajevo predstavljaju kompaniju od posebnog značaja za glavni grad Sarajevo a samim tim i za državu Bosnu i Hercegovinu, pa samim tim personal, sredstva i dokumentacija koja se nalazi u zgradi realno predstavljaju predmet interesovanja različitih skupina pa se time objekti Toplane Sarajevo svrstavaju u grupaciju objekata sa visokim stepenom rizika od različitih vrsta kriminogenih djelovanja.“⁷³

Takođe, KJKP za proizvodnju i distribuciju toplotne energije d.o.o. navodi da su: „Vrsta i mogući načini ugrožavanja sigurnosti objekta:

- **Vrste ugrožavanja:** Krađa, provalna krađa, špijunaža, sabotaža, diverzija, terorizam, razbojništvo, razbojnička krađa i gospodarski kriminal.
- **Način ugrožavanja:** Razna kriminogena djelovanja koja prijete šticenoj osobi, imovini i drugim vrijednostima da budu ukradena, oštećena , uništena ili na drugi

---

⁷³ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 34-35.

način bude narušena njihova sigurnost. Ugrožavanje osoba, imovine i podataka na šticeenom objektu najčešće se pojavljuje djelovanjem čovjeka, amatera ili profesionalca. Pomoćna sredstva ugrožavanja su tehnička sredstva i uređaji, tehnološki procesi, te prirodne sile.

Radi smanjenja navedenih vrsta ugrožavanja i neophodnosti poduzimanja tehničkih mjera zaštite radi odvracanja i preventivnog djelovanja, odnosno efikasnijeg otkrivanja izvršenih krivičnih djela, izvršeno je sagledavanje postojećeg stanja šticeenog objekta i dat je prijedlog mjera za efikasniju zaštitu odnosno povećanje mjera sigurnosti. Prilikom sagledavanja postojećeg stanja šticeenog objekta analizirani su sljedeći elementi:

- ✓ primjena tehničkih mjera zaštite,
- ✓ primjena organizacijskih mjera zaštite,
- ✓ podaci o dosadašnjim štetnim događajima posebno unutrašnjim otuđenjem imovine tzv. „kućnim krađama”,
- ✓ efikasnost i brzina reakcije službi zaštite i policije,
- ✓ ukupna efikasnost službi zaštite na šticeenom objektu.⁷⁴

7.1. Sigurnosni elaborat

7.1.1. Potrebni sistemi tehničke zaštite

Primjene mjera tehničke zaštite se izvodi radi zaštite ljudi, informacija, uređaja i opreme od neovlaštenog ulaska u šticeeni prostor zbog otuđenja, nanošenja materijalne štete ili narušavanja ugleda osobe, procesa ili kompanije.

Prema KJKP Toplane: „Ciljevi uspostavljanja tehničkih mjera zaštite:

- preventivno djelovanje i odvracanje počinitelja krivičnih djela,
- pravovremeno otkrivanje štetnog događaja i uzbunjivanje,

---

⁷⁴ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 36.

- prijenos informacija do lokalnog nadzornog centra ili do drugog izabranog sigurnosnog subjekta (Policija ili neka druga sigurnosna agencija) radi spriječavanja počinitelja,
- pomoć u otkrivanju izvršenih krivičnih djela korištenjem video zapisa,
- pravovremeno intervenisanje u štíćenom prostoru radi zaštite ljudi i imovine.⁷⁵

Ugradnjom sistema vanjskog i unutrašnjeg video nadzora, ugradnjom protivprovalnih i protivprepadnih uređaja i ugradnjom protivprovalnih vrata KJKP Toplane osiguravaju cjelodnevni nadzor nad ulazima u prostor, koridorima za kretanje po prostoru, parkingu, skladištima, prostoru za posjetioce, prostorijama od posebnog značaja, odnosno naknadnoj provjeri i pregledu događaja ako se za to ukaže potreba na svim dijelovima u i oko zgrade.

7.1.2. *Potrebna fizička zaštita*

Fizička zaštita podrazumijeva prisustvo čuvara zaštitara na čuvanom objektu, iz Unutrašnje službe zaštite ili Agencije za zaštitu ljudi i imovine, koji su u skladu sa Zakonom o agencijama za zaštitu ljudi i imovine certifikovani i osposobljeni za obavljanje poslova obezbjeđenja ljudi i imovine.

Fizičko obezbjeđenje objekata koji pripadaju Područnoj jedinici Alipašino Polje ne vrši se ni na jednom objektu osim prisustva portira iz kompanije na objektu K-5. Uvidom u trenutno stanje na objektima Područne jedinice Alipašino Polje nema potrebe za uvođenjem fizičkog obezbjeđenja. U slučaju većeg narušavanja sigurnosne situacije u Kantonu Sarajevo kao privremena mjera moguć je angažman fizičkog obezbjeđenja objekata Područne jedinice Alipašino Polje.

7.1.3. *Potrebna integralna zaštita*

Integralna zaštita znači da se na objektu primjenjuju različiti sistemi tehničke zaštite (protivprovalni, protivprepadni, vatrodojavni, sistem kontrole pristupa i sistem videonadzora).

Područna jedinica Alipašino polje - Toplane Sarajevo spada u objekte od velikog interesa za grad Sarajevo, te zbog svog značaja predstavlja objekat visokog rizika. Objekat raspolaže sa

---

⁷⁵ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 44.

velikim brojem prostora različitog sadržaja, uključujući i prostore od posebnog značaja za kompaniju.

Prema KJKP Toplane: „Protivprovalni sistemi trebaju biti postavljeni radi šticejenja prostora u vanradno vrijeme i sprečavanja ulaska neovlaštenih lica, odnosno upozorenja angažovanog osoblja na poslovima tehničke i fizičke zaštite o povredi prostora, protivprepadni uređaji trebaju poslati signal osoblju koje radi na poslovima tehničke i fizičke zaštite o povredi prostora od strane nepozvanih lica a radi intervencije u cilju zaštite uposlenika“.⁷⁶

Vatrodojavni sistem štiti objekat i ljude u njemu na način da ih upozori o pojavi dima ili vatre u objektu a radi brže intervencije i sprečavanja daljnjeg širenja požara.

Sistemom za kontrolu pristupa osiguran je prolaz samo osoblju koje ima karticu za ulaz i izlaz (odnosi se na upravne zgrade po odluci Uprave kompanije).

Sistem videonadzora predstavlja preventivni sistem tehničke zaštite sa višestrukim opcijama korištenja, kako je već opisano.

Svi navedeni sistemi zaštite, ugrađeni i integrisani u jedinstven sistem zaštite, nadgledani i kontrolisani iz jednog dojavnog centra u kombinaciji sa angažovanim osobljem na poslovima fizičke zaštite čine sigurnim osoblje i imovinu u šticeenom objektu.

7.2. Tehničko rješenje i tehnički opis instalacije sistema

7.2.1. Osnovni podaci

Prijedlogom za ugradnju tehničkih sredstava zaštite dato je rješenje instalacije protuprovalnog i videonadzornog sistema tehničke zaštite u radnim i pomoćnim prostorijama. Sistem je namijenjen za otkrivanje i dojavu pokušaja provale u unutrašnjosti objekta, kao i osiguranje u slučaju napada na objekat, i za nadzor objekta.

---

⁷⁶ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 45.

Sistem je predviđen za zaštitu ljudi i materijalnih dobara, jer obzirom na značaj objekta i vrijednosti dobara, podrazumijeva se da je objektima potrebna efikasna, brza i sigurna zaštita. Kao tehničko rješenje odabran je električni sistem sa automatskom dojavom pokušaja provale.

Prije ugradnje tehničkih sredstava zaštite potrebno je sagledati:

- tehničku dokumentaciju proizvođača opreme,
- snimke postojećeg stanja objekta i instalacije u objektu,
- važeće tehničke propise i standarde za projektovanje i izvođenje instalacija,
- prijedlog tehničkih mjera zaštite iz Procjene ugroženosti i Elaborata sigurnosti.

7.2.2. *Tehničko rješenje i opis elemenata sistema tehničke zaštite*

Protuprovalni - protivprepadni sistem tehničke zaštite u osnovi se sastoji od sljedećih elemenata:

- centralni uređaj sistema - alarmna centrala,
- šifarnik – tipkovnica,
- senzori - javljači provale,
- senzori dojave požara,
- panik tipke,
- izvršne linije sistema koje se aktiviraju u slučaju provale i napada (alarmni uređaji - zvučni i svjetlosni, dojavni uređaji, uređaji za prenos signala),
- elementi za izvođenje instalacija sistema (razvodni ormari, kućišta, napojni instalacioni i upravljački kablovi i vodovi, kao i ostali instalacioni i montažni materijali).

Videonadzorni sistem tehničke zaštite u osnovi se sastoji od sljedećih elemenata:

- digitalni snimač,
- kamere sa objektivom,
- vanjsko kućište za kamere,

- elementi za izvođenje instalacija sistema (razvodni ormari, kućišta, napojni instalacioni i upravljački kablovi i vodovi, kao i ostali instalacioni i montažni materijali).⁷⁷

Vatrodojavni sistem tehničke zaštite u osnovi se sastoji od sljedećih elemenata:

- centralni uređaj sistema - alarmna centrala,
- šiframik – tipkovnica,
- senzori dojava požara,
- ručni javljač požara, crveni sa zaštitnim staklom od slučajnog aktiviranja,
- izvršne linije sistema koje se aktiviraju u slučaju provale i napada (alarmni uređaji - zvučni i svjetlosni, dojavni uređaji, uređaji za prenos signala).

Centralni uređaj - alarmna centrala

Prema KJKP: „Centralni uređaj sistema - alarmna centrala je namijenjena za kontrolu priključenih dojavnih linija i za prikupljanje i obradu informacija sa raznih tipova javljača. Primljene informacije od javljača i drugih perifernih uređaja u sistemu osiguranja, centrala sigurno obrađuje i pretvara u alarmni signal, koji na različite načine aktivira izvršne linije i prosljeđuje u alarmni centar, odnosno na intervencijsko mjesto. Na osnovu zahtjeva investitora i prema vrsti objekta, veličini prostora, selektivnom kontrolisanju i uslovima rada, sistem tehničke zaštite je projektnim rješenjem predviđen da se sastoji iz više sektora - zona. Na centralni uređaj se priključuju:

- sektorske linije sa sensorima - javljačima provale (automatski i magnetni),
- šiframik – tipkovnica,
- glavno napajanje električnom energijom iz postojeće razvodne baterije objekta, naponom 220V, 50Hz, preko posebnog osigurača,
- rezervno napajanje iz ugrađene akumulatorske baterije 12V,
- alarmne sirene.“⁷⁸

---

⁷⁷ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 50.

⁷⁸ Isto, str. 51.

Sistem može biti kontrolisan iz centralne stanice posredstvom kompjutera ili putem postojećih telefonskih linija, na primarni i sekundarni telefonski broj. Programiranje centrale je moguće obaviti prije instalacije iste, nakon instalacije direktno posredstvom konzole - tipkovnice ili sa udaljene lokacije koristeći se personalnim računarom, serijskim modulom i programom „WINLOAD”.

Centrala ima mogućnost korištenja do 999 korisničkih šifri, 24 satno protivsabotažno obezbjeđenje svih uređaja i izvještavanje o nestanku napajanja električnom energijom. Omogućava više vrsta izvještavanja o svim promjenama na alarmnom sistemu i mogućnost različitih režima rada: 24 satni nadzor cijelog objekta ili nadzor pojedinih dijelova štice objekta.

Centrala se sastoji od:

- Metalnog kućišta, mikroprocesorske logičke jedinice, mrežnog transformatora, akumulatorske baterije za rezervno napajanje sistema i priključnih spojnica za priključenje perifernih elemenata sistema.
- Alarmna centrala se postavlja na zid. Ona se napaja električnom energijom iz postojeće razvodne table objekta.

Šifrnik-tipkovnica

32 - znakovni LCD sa programabilnim oznakama modul tipkovnice i informacioni centar alarmnog sistema, a istovremeno se na istoj vrši i programiranje kompletnog alarmnog sistema.

Dizajnirana je u obliku telefonske tastature sa dodatnim tipkama (alarm, tihi alarm i požarni alarm). Poruke koje se ispisuju na LCD ekranu omogućavaju uvid u stanje kompletnog alarmnog sistema kao i jedinstveno upravljanje istim. U tipkovnicu je ugrađen biper koji daje zvučni signal za ulaz/izlaz, predalarmno stanje i alarmno stanje. Tipke na tastaturi su svjetleće i omogućuju rukovanje tipkovnicom i u mraku.

Digitalni detektor pokreta sa dvostrukim elementom

Obzirom na vrstu i vrijednost objekta i opreme, uslovi rizika koji vladaju u objektu, kao i potrebu za brzom i efikasnom dojavom provale i napada senzori djeluju na principu tehnologije digitalne detekcije infra - crvenih i mikro talasa. Senzore karakteriše visoka osjetljivost u cjelokupnom području nadzora i trenutno uočavanje svih nepoželjnih pojava u području koje se štiti. Kada PIR provjeri da signal odgovara alarmnom stanju, senzor koristi signal za potvrdu rezultata prije prouzrokovanja alarma.

Detektori loma stakla

Potpuna audio i infrasonična analiza spektra, 7 frekvencijskih digitalnih filtera, digitalno pojačalo i ocjenjivanje fluktuacije frekvencije, analiza udarnih i šok valova, visoka zaštita od EMI i RFI signala, antisabotažni prekidač, podesiva osjetljivost do 9 m kada je na visokoj osjetljivosti i 4,5 m kada je na niskoj osjetljivosti.

Izvršne linije sistema

Prema KJKP: „Izvršne kablovske linije sistema u slučaju aktiviranja ili smetnji u alarmnom sistemu, prenose signale do alarmne centrale ili iz centrale za aktiviranje alarmnih uređaja na centrali, u objektu i u centralnoj stanici daljinskog nadzora. U zavisnosti od štice prostora i zahtjeva korisnika, elementi alarmnog sistema mogu da aktiviraju: tihi alarm, akustični i svjetlosni alarm. U cilju zaštite osoblja preporučuje se zaštita tihim alarmom.“⁷⁹

Alarmna sirena

Za zvučnu signalizaciju alarma, na fasadi objekta i u unutrašnjosti objekta postavljaju se alarmne sirene. Sirene su namijenjene za akustičnu signalizaciju alarma a koriste se kao vanjske i unutarnje. Sirene su smještene u metalna kućišta koja su zaštićena od nasilnog otvaranja. Takođe, na tipkovnici je ugrađen biper za zvučnu signalizaciju alarma a na sensorima – javljačima su ugrađene LED diode za svjetlosnu signalizaciju alarma.

---

⁷⁹ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 54.

7.2.3. Eksploatacija sistema

Nakon što je uređaj priključen, servisni tehničar otvara posebnu kontrolno - servisnu knjigu u koju dežurna osoba upisuje sva zapaženja na sistemu tehničke zaštite. Ta knjiga treba da bude čuvana u istom prostoru gdje je alarmna centrala, odnosno pored nje.

Pored centrale, takođe, treba da se nalaze kratka uputstva za upotrebu, zajedno sa alarmnim planom po kome je dužna postupiti dežurna osoba u slučaju alarma. Osoba koja je zadužena za alarmni uređaj za javljanje ili osoba koja uoči nepravilnost u radu sistema obavezna je obavijestiti nadležnu servisnu službu kako bi ista u što kraćem roku otklonila kvar.

Prema KJKP: „Efikasan rad sistema treba obezbijediti posebnim mjerama u toku eksploatacije i radovima na održavanju. Radovi u toku eksploatacije i na održavanju sastoje se od:

- periodična kontrola,
- periodična revizija,
- otklanjanje slučajnih kvarova.“⁸⁰

Periodične funkcionalne kontrole po pravilu izvodi zaduženo i stručno osposobljeno lice vlasnika sistema koje provjerava djelovanje glavnih dijelova sistema (javljača, alarmnih uređaja, glavnog i rezervnog napajanja i sl.). Svaki sistem mora najmanje jednom godišnje da bude revidiran.

Periodična revizija obuhvata funkcionalnu kontrolu cjelokupnog sistema i pregled pojedinih elemenata sistema. Sve utvrđene nedostatke treba odmah otkloniti i uspostaviti bespriječno djelovanje sistema.

Korisnik sistema mora da upisuje rezultate i datume periodičnih kontrola i revizija u kontrolno - servisnu knjigu. Takođe, u kontrolnu knjigu se upisuju svi podaci o aktiviranju sistema (vrijeme, mjesto, uzrok kvara), kao i sve nepravilnosti u funkcionisanju sistema.

---

⁸⁰ Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013., str. 59.

8. ZAKLJUČAK

Kao što smo već ranije i istakli, kritična infrastruktura predstavlja infrastrukturu od velikog značaja svake države, ali i društvene zajednice u svijetu. Ovu infrastrukturu čine odgovarajući nacionalni kapaciteti, službe i informacijski sistemi koji su od tako velike važnosti da bi oštećenja na njima ili nemogućnost njihovog rada mogli imati uticaj na nacionalnu sigurnost, ekonomiju, zdravlje i sigurnost stanovništva te efikasno djelovanje vlasti.

Kritične infrastrukture u okviru jedne države predstavljaju složene podsisteme sistema. Veliki značaj na društvo imaju infrastrukture koje su prethodno identifikovane kao kritične. Upravo se zbog toga mora obavezati na stvaranje dovoljno dobrih sigurnosnih mjera koje će služiti za umanjenje rizika od prekida rada.

U praksi, ali i u savremenim teorijskim analizama je sve prisutniji izraz kritične infrastrukture. Samim porastom opasnosti od raznih prijetnji, pogotovo terorizma, kritična infrastruktura je postala veoma bitan sastav nacionalne sigurnosti, pogotovo poslije terorističkih napada 11. septembra 2001. godine u New York-u. Samim tim činom, prioritet svake države je postala njena zaštita.

Svjetska privreda prolazi kroz velike finansijske izazove, pogotovo nakon svjetske ekonomske krize, i u područje nacionalne i javne sigurnosti se u zaštitu kritične infrastrukture ulažu velika sredstva sa stalnim trendom rasta. Navedeno nam govori o velikoj važnosti kritične infrastrukture u svijetu.

U Bosni i Hercegovini ne postoji zakon o kritičnoj infrastrukturi već se iz pojedinih zakona izvlači zaključak, koja se to infrastruktura smatra kritičnom infrastrukturom. Svaka država, a samim tim i Bosna i Hercegovina, treba da ima zakon o kritičnoj infrastrukturi ili neki drugi propis slične ili jednake važnosti koji će definirati ovu infrastrukturu i dati smjernice za njenu zaštitu. Ovaj zakon treba dati jasne i nedvosmislene smjernice o koracima i subjektima koji su zaduženi za zaštitu kritične infrastrukture.

S obzirom da je Bosna i Hercegovina podijeljena na dva entiteta, i Brčko Distrikt, veoma je teško usaglasiti nadležnosti svakog. Tako imamo problem i sa kritičnim infrastrukturama. Legislative koje se primjenjuju potrebno je uskladiti sa direktivama EU. Federacija BiH, RS i

Brčko Distrikt zajednički trebaju izraditi postupak za utvrđivanje i označavanje kritične infrastrukture, te kroz međusobni pristup procijeniti potrebu poboljšanja zaštite takvih infrastrukture. Samo na taj način se opseg djelovanja može riješiti efikasnije, ali opet kroz donošenje određenih mjera u skladu s načelima koji su određeni na nivou EU.

Bosna i Hercegovina je zemlja u tranziciji. Kao takva, veliki broj kritičnih infrastrukture i dalje je u vlasništvu države. Privatizacija koja se trebala završiti, nije urađena kako treba. Tako su određeni sektori, pogotovo energetske sektor i sektor telekomunikacija i dalje u vlasništvu države. Ono što je bitno istaći, jeste činjenica, da vlade i pogotovo privatni sektor trebaju zajedno razvijati strategije zaštite, te naravno osiguranja, da bi se odvijao neprekidan rad kritičnih infrastrukture.

Kako u Bosni i Hercegovini, tako i na nivou Evropske unije postoje mnogi primjeri dobre prakse javno – privatnog partnerstva po pitanju zaštite kritične infrastrukture. Iako je u BiH kritična infrastruktura u vlasništvu države, nju štite privatne zaštitarske kompanije na najvišem nivou pružanja usluge. Iako je BiH dosta nerazvijena zemlja privatna zaštita je na dosta visokom nivou kvalitete usluga, stručnosti, profesionalnosti i znanja. Privatni sektor uveliko doprinosi zaštiti državne sigurnosti, opet s ciljem sprječavanja i uklanjanja posljedica štetnih ili kriznih događaja i skraćivanja vremena povratka u normalno stanje.

Kada su u pitanju Toplane Sarajevo, onda možemo konstatovati da na sigurnosnu situaciju nepovoljno utiču sljedeći faktori:

- Zainteresovanost različitih kriminogenih grupacija zbog namjene i strateškog značaja lokacije objekata Toplane Sarajevo.
- Sveukupno sigurnosno stanje i različiti oblici prijetnji kako i evidentirani slučajevi ugrožavanja imovine u proteklom periodu na području Kantona Sarajevo.
- Pozicija objekata, posebno u vrijeme održavanja raznih manifestacija kada se oko objekata kreće veliki broj ljudi.
- Veliki broj putnih komunikacija koje prolaze pored lokacija objekata.
- Činjenica da su objekti Toplane Sarajevo od posebnog državnog značaja.

Osim toga, na sigurnosnu situaciju povoljno utiču sljedeći faktori:

- stručnost i odgovornost osoblja i redovni obilasci,

- preduzete sigurnosne mjere na organizaciji fizičkog i tehničkog obezbjeđenja ljudi i imovine,
- angažovanje čuvara - zaštitara koji su profesionalno obučeni za obavljanje poslova obezbjeđenja,
- do sada preduzete mjere i radnje na poboljšanju sigurnosne situacije objekata.

Do sada su unutar Područne jedinice Alipašino polje, na koju se i odnosi konkretno istraživanje, evidentirane sitne krađe bez težih posljedica, ali se nameće potreba da se obrati posebna pažnja na prostorije od posebne važnosti i da se poduzmu adekvatne preventivne mjere radi povećanja sigurnosti i zaštite ljudi i imovine.

Iz svega navedenog, kao i iz primjera na KJKP Toplane Sarajevo, se može vidjeti da je zaštita kritične infrastrukture u Bosni i Hercegovini uvjetovana unutrašnjom organizacijom sistema sigurnosti i međusobnom koordinacijom, što je ujedno i generalna hipoteza ovog rada. Bez jakog i stabilnog sistema javne sigurnosti nema ni adekvatne zaštite kritične infrastrukture, čak iako takvu vrstu zaštite u Bosni i Hercegovini izvršavaju isključivo privatne zaštitarske kompanije. Naravno to podrazumijeva i neprestanu saradnju javnog i privatnog sektora u zaštiti kritičnih infrastrukture. Ono što je neophodno jeste donijeti konkretne zakone o zaštiti kritične infrastrukture koji će naravno biti usaglašeni sa Evropskim standardima, što bi doprinijelo boljoj zaštiti kritične infrastrukture i značilo bi korak bliže Bosne i Hercegovine na putu ka Evropskoj uniji.

9. LITERATURA

Knjige i članci

- 1) Addis, K., Black gold: The nation's security blanket, Security management No 9, 1990.
- 2) Bilandžić, M., Mikulić, I., Business intelligence i nacionalna sigurnost, Polemos, 2007.
- 3) Boin, A., Rhinhard, M., Prezelj, I., Shocks Without Frontiers - Transnational Breakdowns and Critical Incidents: What Role for the EU, European Policy Center Issue Paper, 42, Brussels, 2005.
- 4) Bowers, D.M., Access control and personal identification systems, Butterworld, USA, 1988.
- 5) Buzan, B., People, States and Fear: An agenda for International, Security Studies in the Post - Cold War Era, Harvester Wheatsheaf, London, 1991.
- 6) Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., Nacionalna sigurnost i privatna zaštita, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2018.
- 7) Collins, A., Suvremene sigurnosne studije, Centar za međunarodne i sigurnosne studije - Fakultet političkih znanosti - Politička kultura, Zagreb, 2010.
- 8) Council Directive 2008/114/EC of 8 Decembar 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection" Official Journal of the European Union, 2008.
- 9) Critical Infrastructure Emergency Risk, Management and Assurance, Emergency Management Australia, A Division of The Attorney Generals Department, 2003.
- 10) Daničić, M., Bezbjednosni menadžment, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010.
- 11) Funčić, I., Odnos kritične infrastrukture i privatne zaštite, Confederation of European Security Services, Hrvatski ceh zaštitara, 2016.
- 12) Hamidović, H., CT Pripravnost za zaštitu kritične infrastrukture, Objektivne opasnosti – subjektivna merila, InfoTrend, 2012.
- 13) Kantonalno javno komunalno preduzeće, Procjena ugroženosti – Područna jedinica Alipašino Polje, Toplane Sarajevo – District Heating System, Sarajevo, 2013.

- 14) Keković, Z., Čaleta, D., Kešetović, Ž., Jeftić, Z., National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspective, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, 2013.
- 15) Krajčak, I., Uloga privatne zaštite u urbanoj sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2014.
- 16) Kljaić, Z., Mandžuka, S., Škorput, P., Primjena ICT-a u upravljanju kritičnom infrastrukturom u tranzicijskim zemljama, Telekomunikacioni forum TELFOR, Beograd, 2010.
- 17) Kovačević, B., Država i desuverenizacija, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2016.
- 18) Krstić, O., Rečnik kriminalističkih poligrafista, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.
- 19) Masleša, R., Teorije i sistemi sigurnosti, Magistrat, Sarajevo, 2001.
- 20) Modly, D., Priručni kriminalistički leksikon, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 1998.
- 21) Murray, T.G., Critical Infrastructure protection; The vulnerability conudrun, Telematics and Informatics, vol. 29, 2012.
- 22) Nobile, M., Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa, Politička misao, Institut za zemlje u razvoju, Zagreb, 1988., str. 71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/167986>, preuzeto, 20.03.2018.
- 23) Radvanovsky, R., Critical Infrastructure (Homeland Security and Emergency Preparedness), Taylor and Francis Group, New York, 2006.
- 24) Rajmonah, C., Subramanya G., Sharma N., Telecommunications Networks: Security Management, Tata Consultancy Services Limited, 2012.
- 25) Rakić, M., Bezbjednosna preventiva, IPS, Beograd, 2006.
- 26) Rinaldi, S.M., Modeling and Simulating Critical Infrastructures and Their Interdependencies, 2004.
- 27) Simić, R., Bošković, M., Fizičko – tehnička zaštita objekata (priručnik), Institut bezbjednosti, Beograd, 1991.
- 28) Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2005.

- 29) Stajić, Lj., Osnovi bezbednosti, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2006.
- 30) Škero, M., Ateljević, V., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom Saveta Evrope 2008/114/ES, Kancelarija za evropske integracije, 2015.
- 31) Škero, M., Zaštita kritične infrastrukture i osnovni elementi usklađivanja sa direktivom saveta Evrope, Kancelarija za evropske integracije, 2018.
- 32) Tatalović, S., Bilandžić, M., Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.
- 33) Towards a stronger European disaster response: the role of civil protection and humanitarian assistance – COM, 2010.
- 34) Zbornik sažetaka, Dani kriznog upravljanja, 8. Međunarodna znanstveno-stručna konferencija, Veleučilište Velika Gorica, 2015.

Zakoni:

- 1) Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, Službene novine Federacije BiH, br.78/08.

Internet izvori:

- 1) <http://www.zastita.info/UserFiles/file/zastita/SIGG/SIGG%202016/PREZENTACIJE/10%20-%20Funcic%20SIGG%202016.pdf>, preuzeto, 04.11.2017.
- 2) <https://www.osce.org/bs/secretariat/381460>, preuzeto, 26.09.2018.
- 3) <http://www.securityguardmn.com/o-nama/osnovni-podaci/>, preuzeto, 26.09.2018.
- 4) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32008L0114>, preuzeto, 26.09.2018.
- 5) <https://www.securitas.ba/o-nama/securitas-bih/agencija-securitas-sigurnost1/>, preuzeto, 26.09.2018.
- 6) <http://toplanesarajevo.ba/onama.php>, preuzeto, 20.11.2018.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____